

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Fra dåpsopplæring til trosopplæring

Hvorfor vedtok Stortinget trosopplæringsreformen?

Siri Aarsland

Veileder

Førsteamanuensis Kristin Norseth

Varhaug kirke

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2018, vår
AVH5040, Masteroppgave i kirkelig undervisning, 30 ECTS

Master i kirkelig undervisning

23 914 ord

Sammendrag

Trosopplæringsreformen var et vannskille i Den norske kirkes historie og i norsk livssynspolitik. Den norske kirke hadde frem til 1969 betraktet kristendomsfaget i skolen som sin dåpsopplæring. Da det multireligiøse KRL-faget (Kristendom, religion og livssyn) i 1997 erstattet kristendomsfaget i skolen, ble det nødvendig å tenke nytt om Den norske kirkes dåpsopplæring. Den norske kirke var i henhold til § 2 i grunnloven en Statskirke som Staten hadde forpliktelser overfor, samtidig som Staten var forpliktet på demokratiske prinsipper som religionsfrihet og menneskerettighetene. Den politiske prosessen begynte med utredningen NOU 2000:26 «..til et åpent liv i tro og tillit..» *Reform av Den norske kirkes dåpsopplæring*. Denne utredningen ble fulgt opp med Stortingsmeldingen nr. 7 (2002-2003) *Trusopplæring i ei ny tid*, og etter behandling i Kirke-, utdannings og forskningskomiteen ble Trosopplæringsreformen vedtatt i Stortinget 25. mai 2003. I løpet av denne prosessen endret saken navn fra *Reform av Den norske kirkes dåpsopplæring* til *Trosopplæringsreformen*. Reformen medførte at alle tros- og livssynssamfunn skulle støttes på linje med Den norske kirke, og få et beløp per medlem opp til 18 år.

Hvorfor vedtok stortingspolitikerne Trosopplæringsreformen og hvordan begrunnet de den? Det er disse spørsmålene jeg har ønsket å belyse i denne oppgaven og se hvordan den historiske og kulturelle konteksten var relevant for at et stort flertall i Stortinget var enig i intensjonen og hovedlinjene i Trosopplæringsreformen. Jeg har valgt diskursanalyse som metode og har tatt utgangspunkt i den britiske tekstforskeren Normann Faircloughs tredimensjonale modell for å vise hvordan en tekst må forstås ut ifra situasjonskonteksten, den historiske og kulturelle konteksten den er skrevet i. Analysen viser at Stortingets vedtak om Trosopplæringsreformen må sees i lys av en rekke andre reformer, slik som skolerereformer, kirkereformer, demokratireformer og en utvikling der Norge var blitt et flerreligiøst og flerkulturelt samfunn.

Innhold

Sammendrag

Innholdsoversikt

1. Innledning.....	side 5
1.1 Tema.....	side 5
1.2 Problemstilling og avgrensning.....	side 5
1.3 Metode.....	side 6
1.4 Teoretiske perspektiv.....	side 8
1.5 Oppbygging.....	side 10
2. Kontekst.....	side 11
2.1 Situasjonkontekst.....	side 11
2.2 Historisk og kulturell kontekst.....	side 12
2.2.1 Statskirken.....	side 12
2.2.2 Fra kristenhegemoni til livssynsmangfold.....	side 15
2.2.3 Skolen og kristendomsfaget.....	side 16
2.2.4 Pluralisme.....	side 20
2.2.5 Statlig støtte og styring.....	side 21
2.3 Avslutning.....	side 22
3. NOU 2000:26 «...til et åpent liv i tro og tillit...»	
Dåpsopplæring i Den norske kirke.....	side 24
3.1 Innledning.....	side 24
3.2 Hvordan definerte utvalget dåpsopplæring ?.....	side 25
3.3 Hvordan begrunnet utvalget behovet for reform av Den norske kirkes dåpsopplæring?.....	side 27
3.3.1 Endringer i kristendomsfaget.....	side 27
3.3.2 Statens og Kongens ansvar for Den norske kirke.....	side 28
3.3.3 Den norske kirke som folkekirke.....	side 28
3.3.4 Rett til dåpsopplæring og like muligheter for alle.....	side 29
3.3.5 Likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn.....	side 29
3.4 Har trosopplæring en samfunnsverdi og på hvilken måte?.....	side 30
3.5 Utvalgets anbefaling til Kirke og kulturdepartementet.....	side 30
4. Stortingsmelding nr 7 (2002 – 2003) Trusopplæring i ei ny tid.....	side 33
4.1 Innledning.....	side 33
4.2 Fra dåpsopplæring til trosopplæring.....	side 34
4.4 Økonomiske rammer	side 35
4.5 Lovfestet rett eller frivillig tilbud	side 36
4.6 Avslutning.....	side 37

5. Innstilling fra Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen og Stortingsdebatten 27. mai 2003.....	side 38
5.1 Innledning.....	side 38
5.2 Hvordan ble trosopplæring definert av de ulike partiene?.....	side 41
5.3 Hvordan begrunnet partiene på Stortinget Trosopplæringsreformen?.....	side 44
5.3.1 Endringer i skolens kristendomsfag.....	side 44
5.3.2 Behov og etterspørsel.....	side 45
5.3.3 Folkekirke.....	side 48
5.3.4 Rammer og organisering.....	side 49
5.3.5 Likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn.....	side 51
5.3.6 Trosopplæring i skolefritidsordningen.....	side 53
5.3.7 Konfirmantundervisning i skoletiden.....	side 56
5.3.8. Finansiering.....	side 57
5.4 Har trosopplæring en samfunnsverdi og på hvilken måte?.....	side 60
5.4.1 Kulturarven.....	side 60
5.4.2 Identitet og tilhørighet.....	side 62
5.4.3 Respekt og toleranse.....	side 64
5.5 Vedtak i Stortinget.....	side 65
6. Drøfting	side 66
6.1 Dåpsopplæringsdiskurs.....	side 66
6.2 Demokratidiskurs.....	side 68
6.3 Kirkediskurs.....	side 69
6.4 Skolediskurs.....	side 70
6.5 Pluralismediskurs.....	side 72
6.6 Hvorfor vedtok stortingspolitikere Trosopplæringsreformen og hvordan begrunnet de den?.....	side 72
7. Avslutning.....	side 73
8. Litteratur.....	side 74

1. Innledning

1.1 Tema

Den norske kirke praktiserer barnedåp og det er dåpen som er grunnlag for medlemskap i denne kirken. Dåp og dåpsopplæring er en viktig forutsetning for Den norske kirkes virksomhet. I 2003 var dåpsopplæring i regi av Den norske kirke lite utbredt, dåp, dåpssamtale, utdeling av 4 års bok og konfirmasjon var de mest utbredte tiltaka og noen steder var det og et opplegg for 6 åringer og 11 åringer. I 2018, 15 år senere, er det mange dåpsopplæringstiltak for barn og unge i Den norske kirke sine menigheter over hele landet. Tiltaka gjenspeiler stor kreativitet, variasjon og mangfold slik som Kirketreet, Sjørøverfest, Skattejakt og dukketeater, Bibelhage, Pilgrimsvandring, Orgelknappen, SportY konfirmant, Halloweenfeiring, Hallovenn, Bo-hjemme-leir, Lemurdag om misjon, Trosopplæring i naturen, LysVåken, Dialog og livsmestring prosjekt, Hellig 3 kongers fest, KodeB, Aktivitetsveke før skolestart, Miljøagentdag og gudsteneste, Helt 1. classes – skolestartmarkering, Sommerkirka, Tårnagent og Myldregudsteneste.

Det har skjedd en enorm utvikling innen dåpsopplæring i Den norske kirke i løpet av de siste 15 årene, og forutsetningen for denne utviklingen er Trosopplæringsreformen. Reformen ble vedtatt av Stortinget 23. mai 2003 og var slutten på en lengre prosess.

Trosopplæringsreformen la opp til at alle tros- og livssynssamfunn skulle få et beløp per medlem under 18 år. Reformen skulle trappes opp over en 10 års periode og for Den norske kirke var målet at når reformen ble fullt utbygget skulle den få tilført 250 millioner kroner til trosopplæring.

1.2 Problemstilling og avgrensning

Jeg har lenge vært nysgjerrig på hvorfor et stort flertall i Stortinget vedtok

Trosopplæringsreformen og hvorfor de ville bevilge så mye penger til trosopplæring. I denne masteroppgaven har jeg valgt å se på bakgrunnen, den politiske prosessen og debatten som førte fram til Stortingets vedtak.

Hovedproblemstillingen er: Hvorfor vedtok Stortinget Trosopplæringsreformen i 2003 og hvordan begrunnet politikerne denne reformen?

Disse fire forskningsspørsmål vil jeg forsøke å belyse i løpet av oppgaven:

1. Hva var bakgrunnen for Trosopplæringsreformen?
2. Hvordan ble dåpsopplæring og trosopplæring definert?
 - Hva var utgangspunktet for opplæringen?
 - Hva var hensikten med opplæringen?
3. Hvilke argument ble brukt for og imot Trosopplæringsreformen?
4. Hadde trosopplæring en samfunnsverdi, eventuelt på hvilken måte?

Avgrensning

Det er forsket og skrevet mye om Trosopplæringsreformen etter den ble vedtatt, slik som evalueringsrapporter, oppgaver, små og store artikler som belyser ulike sider av Trosopplæringsreformen i praksis. Mitt fokus i denne oppgaven er bakgrunn og prosessen frem til Stortingsvedtak, hvordan var prosessen frem til vedtak, hvorfor ble reformen vedtatt og hvordan ble den begrunnet. Denne oppgaven avsluttes med da Trosopplæringsreformen ble vedtatt av Stortinget 23. mai 2003.

1.3 Metode

Jeg har valgt kvalitativ metode for å besvare problemstillingen. Kvalitativ forskning er forskningsmetoder som vektlegger forståelse og analyse av sammenhenger i en prosess. Ulike metoder innen kvalitativ metode er for eksempel intervju, observasjon og dokumentanalyse. (Malt, Ulrik, 2015, *Store norske leksikon*) Jeg har valgt å bruke dokumentanalyse og dokumentene jeg skal analysere er disse:

- NOU 2000:26 «..til et åpent liv i tro og tillit...» *Dåpsopplæring i Den norske kirke*

- Stortingsmelding nr7 (2002 – 2003) *Trusopplæring i ei ny tid*, Kyrkje- og Kulturdepartementet
- Innst.S.nr 200 (2002 – 2003) fra Kirke- utdannings- og forskningskomiteen
- Referat fra stortingsdebatten 27. mai 2003

Disse fire dokumentene er offentlige og initiert av Regjeringen, det vil si at de er et resultat av statlig initiativ. Dokumentene er og ledd i en intertekstuell rekke, ved at de bygger på tidligere dokumenter og gir premisser og føringer for dokumenter som kommer etter. (Skei, Hans, 2009, *Store norske leksikon*) Dokumentene står i en sammenheng, som er en politisk prosess, med utgangspunkt i vår folkevalgte nasjonalforsamling, Stortinget og Regjering.

Tekstene jeg har valgt å studere er fra samme tidsperiode fra 1999 – 2003 og følger en bestemt sak, og kan kalles en synkron punktstudie. Den historiske konteksten er i denne sammenhengen viktig og jeg vil vise til skolereformer, demokratireformer, grunnlovsendringer og endringer i forholdet Stat, Den norske kirke og tros- og livssynssamfunn. Når en tar med den historiske bakgrunnen blir det og en diakron studie, der en ser på utvikling over tid. (Hitching, Nilsen, og Veum (Red), 2001, *Diskursanalyse i praksis. Metode og analyse*, s. 81 – 83)

Analyse av tekster kan gjøres på flere måter for eksempel retorikkanalyse som er mest fokusert på ordvalg og selve teksten, mens diskursanalyse setter teksten inn i en større sammenheng, en kontekst. Når jeg skal analysere disse dokumentene for å belyse problemstilling og forskningsspørsmål har jeg valgt diskursanalyse, fordi disse dokumentene har sin forutsetning i andre dokumenter og reformer og må sees i sammenheng med den historiske og kulturelle konteksten.

Diskursanalysen er tverrfaglig, og brukes mye innen humanistiske og samfunnsvitenskapelige disipliner. Det finnes mange innganger til diskursanalyse, men den har et overordnet prinsipp om å kombinere analyser av ytringer, tekster og kommunikative handlinger med analyser av kulturen og samfunnet. Diskursanalyse er et paraplybegrep som favner mange ulike metodiske tilnærminger, og poenget er å søke innsikt i sammenheng mellom tekst og kontekst, mikro- og makronivå (Hitching, Nilsen, og Veum, 2011, s. 11 - 14)

Utsagn er den grunnleggende analyseenheten i en diskursanalyse. Poenget er å gå fra utsagn til kontekst, slik at en kan se hva utsagnet formidler om konteksten som utsagnet er en del av. (Neumann, 2001, *Mening, materialitet, makt*, s. 11) Jeg har valgt å ta med en del sitater, spesielt fra stortingsdebatten, og vil prøve å få frem hvordan disse utsagnene gjenspeiler konteksten til denne saken.

Det er ulike retninger, teorier og modeller innen diskursanalyse, og en retning er kritisk diskursanalyse som viser hvordan språk og samfunn påvirker hverandre. En av de meste kjente innen kritisk diskursanalyse er den britiske tekstforskeren Normann Fairclough, og hans tredimensjonale modell er mye anvendt. Modellen består av tre analysenivåer som viser forholdet mellom tekst og kontekst. Denne modellen er utgangspunkt for diskursanalysen i denne oppgaven.

Kort beskrivelse av Normann Faircloughs tredimensjonale modell:

1. Teksten

Her beskrives teksten slik som formelle trekk, relevante trekk og virkemidler ved teksten.

2. Situasjonskontekst

Her beskrives situasjonen som teksten er skrevet i, hvem har skrevet teksten, når er teksten skrevet, hvorfor er teksten skrevet, hvem er teksten skrevet til?

3. Kulturkonteksten

Her beskrives samfunnet og kulturen teksten er skrevet i. Hvorfor er teksten slik den er, har den sammenheng med endringsprosesser i samfunnet og kulturen, har den sammenheng med andre tekster, hva er relevant i konteksten for å forstå teksten? (Moen, Susanne, 2002, *Den flerstemmige sakprosaen*, s. 93 -96)

1.4 Teoretiske perspektiv

Katekese er betegnelsen på Den norske kirkes arbeid med å formidle denne kirkens lære og bevissthet om å være kirke. (Løvlie, Birger, 2009, *Lær meg din vei... Kristen opplæring i går og i dag*, s. 167 – 186). Utgangspunktet er Jesus sine ord i *Evangeliet etter Matteus* kapittel 28, 18 – 20:

Da trådte Jesus fram og talte til dem: «Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende.

Denne formidlinga har og blitt kalla dåpsopplæring og har foregått i forkant eller etterkant av selve dåpshandlingen. Hjemmet og kirken hadde ansvar for å gi barna opplæring i kristen kunnskap og praksis slik at de kunne bli konfirmert. Det var viktig å bli konfirmert for det var forutsetningen for å få visse borgerlige rettigheter. I 1736 kom lov om konfirmasjon og i 1739 kom den første skoleloven. Skolen fikk da hovedansvaret for forberedelse til konfirmasjon, både i form av leseopplæring og opplæring i kristen kunnskap og praksis. Dette førte til at ansvaret for dåpsopplæring ble flyttet fra hjem og kirke til skolen. Etter dette har Den norske kirke stort sett regnet skolens kristensomopplæring som sin dåpsopplæring helt frem til 1997. (Løvlie, 2009, s. 171) Dette førte til at Den norske kirke i liten grad utviklet egen dåpsopplæring på kirkelige og teologiske premisser. Etter hvert begynte Den norske kirke å bli klar over sitt kateketisk ansvaret for barna de døpte. I 1945 ble Institutt for kristen oppseding (IKO) opprettet og det ble et viktig ressurscenter og pådriver for utvikling av Den norske kirkes dåpsopplæring. I 1978 ble Plan for konfirmasjonstiden vedtatt og det var den første felles undervisningsplan i Den norske kirke. Den første fullstendige plan for dåpsopplæring 0 – 15 år, ble vedtatt i 1991 og heter *Dåpen og veien videre – Plan for dåpsopplæring i Den norske kirke*. 10 år senere fikk Den norske kirke sitt stat/kirke utvalg, skrevet en delrapport *Dåpsopplæring i Den norske kirke*, 2001. Denne rapporten beskrev det teologiske og prinsipielle grunnlaget for dåpsopplæringen og det stod at dåpen etablerer et samfunn med Kristus og at dåpen er et sakrament, et synlig tegn på en usynlig virkelighet. Dåpsopplæring er å aktualisere dåpen, hensikten er å formidle kunnskap og forståelse om det trosliv som hører til dåpen og målet er å hjelpe den døpte til å leve i sin dåp. Det er tydelig at det er den kirke som døper som bærer hovedansvaret for at de døpte får dåpsopplæring, men foreldre og faddere er en viktig ressursgruppe. Dåpsopplæring handler om kunnskap og ferdigheter, men aktiviteter, opplevelser, følelser og fellesskap er og viktige, Idealet er totalformidling, og har både en innholdsside og en pedagogisk side (Kirkerådet, 2001, s. 11, 14 – 18).

Den norske kirke

Den norske kirke er et evangelisk-luthersk kirke- og trossamfunn, og har i Norges grunnlov fra 1814 til 2012 blitt omtalt som Statens offentlige religion. I 1999 stod det i grunnloven § 2 «Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige religion.» Dette har betydning for den prosessen jeg skal se på, at Den norske kirke var en Statskirke og representerte Statens religion. Det medførte at Staten hadde et spesielt ansvar for Den norske kirke, og det medførte at Statens forhold og ansvar for Den norske kirke var annerledes enn Statens forhold og ansvar for andre tros- og livssynssamfunn på denne tiden. Dette var en viktig faktor, fordi det la føringer for dokumentene og prosessen, som vi skal se på i denne oppgaven.

I 1998 var 86 % av befolkningen medlem i Den norske kirke, i 1999 ble 81,2 % av alle fødte i Norge ble døpt i Den norske kirke og 71,1 % av ungdomskullet ble konfirmert i Den norske kirke. Dette var grunnlaget for at Den norske kirke ble omtalt som folkekirke, fordi den hadde stor oppslutning og kontaktflate i det norske folket. (NOU 2000:26 s. 31, 36 – 37)

1.5 Oppbygning

Videre i denne oppgaven vil jeg ta utgangspunkt i Faircloughs modell når jeg skal analysere dokumentene og konteksten I kapittel 2 vil jeg beskrive situasjonskonteksten, den historiske og kulturelle konteksten som er relevant for dokumentene. Kapittel 3, 4 og 5 vil være dokumentanalyse av de fire dokumentene, og der vil jeg beskrive og analysere innholdet i dokumentene. I kapittel 6 vil jeg drøfte funnene i analysen i forhold til de teoretiske perspektivene og konteksten og gi noen svar på hovedproblemstillingen.

2. Kontekst

I dette kapitlet skal jeg med utgangspunkt i Faircloughs tredimensjonale modell gjøre rede for situasjonskonteksten, den historiske og kulturelle konteksten til dokumentene.

2.1 Situasjonskontekst

Dokumentene jeg skal analysere er ikke nøytrale eller objektive, for de var en del av en politisk prosess som førte frem til et stortingsvedtak. Denne politiske prosess startet med at Regjeringen tok et politisk initiativ og satte ned et offentlig utvalg som skulle utrede en sak. Utvalget skulle legge fram en offentlig utredning (NOU - Norges offentlige utredning) ut i fra mandat gitt av Regjeringen. Denne utredningen ble sendt på høring, slik at aktuelle instanser som ulike tros- og livssynsorganisasjoner, utdanningsinstitusjoner, kunne uttale seg og komme med innspill til saken. Høringsuttalelsene var et omfattende dokument, og det ville sprengte rammen for denne oppgaven å gå inn på det i denne sammenhengen. På bakgrunn av utredningen og tilbakemeldinger fra høringsinstanser skrev Regjeringen stortingsmeldingen som ble oversendt Stortinget. Stortingsmeldingen ble først behandlet i en stortingskomite som laget en innstilling til Stortinget, og til slutt kom saken opp i Stortinget til debatt og vedtak. Et stortingsvedtak sier noe om hva det politiske flertallet i Norge synes er viktig i samfunnet vårt og legger føringer for økonomiske bevilgninger over statsbudsjettet. I en slik politisk prosess er det ofte mye lobbyvirksomhet, det vil si at interesseorganisasjoner forsøker å påvirke stortingspolitikere, slik at de skal fremme deres syn på saken.

NOU 2000:26 «...til et åpent liv i tro og tillit...» *Dåpsopplæring i Den norske kirke* ble skrevet av et utvalg som bestod av sentrale folk i Den norske kirken og ansatte i IKO (Institutt for kirkens oppseding). Oppgave deres var å begrunne behovet for en reform av dåpsopplæring i Den norske kirke og skissere ulike modeller for dåpsopplæring i denne kirken og de økonomiske og juridiske konsekvenser av modellene. Det var naturlig at det var folk fra Den norske kirke som satt i dette utvalget, fordi Staten ifølge grunnlovens § 2 hadde forpliktelser overfor Den norske kirke og det var denne kirkes dåpsopplæring som var utgangspunktet. Stortingsmelding nr 7 (2002-2003) *Trusopplæring i ei ny tid*, var Regjeringen/Statsråden sin melding og anbefaling til Stortinget. I denne sammenhengen var Regjeringen en mindretallsregjering bestående av Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre og ble kalla

Bondevik 2. Valgerd Svarstad Haugland fra Kristelig Folkeparti var Kirke- og kulturminister. NOU 2000:26 og Stortingsmeldingen nr. 7 (2002 – 2003) la premisser og føringer for den videre prosessen og debatten. Da Stortingsmeldingen kom til Kirke- utdannings- og forskningskomiteen begynte ulike syn på saken å komme frem fra de ulike partiene, da som kortfattede merknader og innstillinger. I stortingsdebatten 23. mai 2003 var det mange stortingsrepresentanter som tok ordet og kommenterte, argumenterte og belyste saken ut i fra sitt ståsted. Det var i denne debatten de ulike argument og synspunkt kom tydeligst fram. Både i komiteen og i stortingsdebatten deltok representanter fra politisk parti, med ulike ideologisk ståsted og ulik agenda overfor Den norske kirke.

2.2 Historisk og kulturell kontekst

I løpet av de siste 100 årene har allmennutdanningen i befolkningen blitt betydelig høyere, den demokratiske bevisstheten har blitt sterkere i befolkningen, forholdet mellom Staten, Den norske kirke og skolen hadde endret seg betraktelig. Det norske samfunnet hadde blitt mangfoldig med ulike kulturer og religioner blant befolkningen. Disse endringene var en del av konteksten til dokumentene og jeg skal nå gjøre rede for dette.

2.2.1 Statskirken

Demokratireformer og kirkereformer førte til endringer i forholdet mellom Staten, Den norske kirke og forholdet til andre tros – og livssynsamfunn.

Bernt T. Oftestad (1989) beskrev denne utviklingen i boka *Den norske statsreligionen, Fra øvrighets kirke til demokratisk statskirke*. Perspektiv hans er hvordan utvikling av en liberal og demokratisk Stat gjorde det vanskelig å beholde en Statsreligion og Statskirke. Det var vanskelig for Staten både i forhold til andre tros- og livssyn og for Den norske kirke.

Reformasjonen la grunnlaget for nasjonalkirker og tette bånd mellom Konge og den evangelisk-lutherske kirke, den ble og omtalt som Statskirken og fikk senere navnet Den norske kirke. I tiden som kalles statspietismen (1730 -40) ble det vedtatt lover som førte til at kristendommen og denne kirken styrket sin stilling i samfunnet, slik som lov om konfirmasjon 1736, lov om skole i 1739 og konventikkelplakaten 1741. Da Norge fikk sin første grunnlov i 1814 var den preget av liberalistisk ideer fra opplysningstiden og bygde på

demokratiske prinsipp og menneskets frihet, men når det gjaldt religionsfrihet var den konservativ. § 2 i grunnloven ble slik:

Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion. De Indvaanere, der bekjende seg til den, ere forpligtede til at oppdrage sine Børn i samme. Jesuitter og Munkeordener maae ikke taaes. Jøder ere fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget.

Det forelå et forslag om å ta inn et punkt om religionsfrihet, men det falt bort. Det var et viktig prinsipp at statens religion skulle sikres og underbygges gjennom forkynnelse og opplæring, ikke som før ved tukt og straff av befolkningen. (Oftestad, 1989, s. 85 – 93)

Formannskapslovene som ble innført 1837 var et viktig demokratisk supplement til grunnloven og det ble innførte lokalt selvstyre. Det førte til at den lokale kirken og presten mistet en del av sine funksjoner i lokalsamfunnet, som å være skolestyrer og ansvar for fattigomsorgen. Presten var nå bare en av flere øvrighetspersoner i lokalmiljøet, presten og kirken sin posisjon i lokalsamfunnet ble svekket. (Oftestad 1989, s. 102 – 106)

I 1845 ble Dissenterloven vedtatt og den var et viktig skritt i retning religionsfrihet, ved at det ble lov å etablere andre kristne trossamfunn. Det ble nå åpnet opp for alternativer til den kirkelige forvaltningen, for eksempel ekteskapsinngåelse. (Oftestad, 1989, s. 113 – 114)

Det vokste etter hvert frem en bevissthet om at i et demokratisk samfunn måtte religiøs tro og bekjennelse i størst mulig grad være en privat sak og en individuell sak. Det ble større religiøs frihet for borgerne men ikke for Statskirken. Det ble etter hvert en konflikt mellom Statskirken, som statsreligion og de demokratiske prinsippene som Staten bygde på.

I 1964 ble det lagt til et ledd i grunnloven § 2: «Alle indvaanere av Riget have fri Religionsøvelse» Nå stod det om både religionsfrihet og statsreligion i grunnloven, hvordan kunne det forenes? Skulle religionsfriheten realiseres fullt ut, ville det og være naturlig med fullstendig nøytralitet fra Statens side i religions- og livssynsspørsmål. (Oftestad 1989, s. 245 - 249)

I et pluralistisk samfunn er det viktig å ha en felles kultur som binder sammen de ulike gruppene. Dette er et dilemma for en demokratisk stat, som skal likestille og respektere ulike religioner, samtidig som de trenger en felleskultur som ulike individer, grupper og kulturer

kan integreres i. I Norge var det naturlig at den felleskulturen var basert på den kristne kulturarven, som Den norske kirke var en sentral del av. (Oftestad, 1998, s. 279 – 283)

I stortingsmelding nr 40 (1980-81) *Om stat kirke* kom det frem at Regjeringens hovedargument for Statskirken, var at den var en folkekirke og hadde stor kontaktflaten blant folket. «Statskirken ivaretar noe grunnleggende for vårt samfunn: Den representerer en normativ fellesverdi – nasjonalt og kulturelt» (sitert etter Oftestad 1998, s. 279)

Dette viser at selv om det etter hvert ble vanskelig å beholde denne særstillingen som Den norske kirke hadde som Statskirke, så hadde denne kirken en viktig funksjon i samfunnet, som folkekirke og et fundament for felles identitet. Denne funksjonen som fundament for felles identitet, ble viktig argument for politikerne for å videreføre Den norske kirke som folkekirke. Dåpsopplæring, som grunnlag for denne kirkens virksomhet, ble nå viktig slik at den Den norske kirke kunne opprettholde sin posisjon som folkekirke med stor kontaktflate i det norske samfunnet.

Det pågikk et arbeid med å utrede og endre forholdet mellom Stat og Den norske kirke, der blant annet St.meld.nr 14 (2000 – 2001) *Børs og katedral om økonomien i Den norske kirke* og NOU 2006 nr 2 (2005 – 2006) *Staten og Den norske kirke* var en del av den prosessen. Den norske kirke hadde og et eget Stat-Kirke utvalg (Bakkevig utvalget) som skulle utrede kirkens forhold til staten. Dette utvalget fikk i 2001 laget en delrapport *Dåpsopplæring i Den Norske kirke*. Denne prosessen endte med et kirkeforlik, en avtale mellom alle partiene på stortinget 10. april 2008. Dette forliket inneholdt endringer i grunnloven som førte til løsere bånd mellom Staten og Den norske kirke (Innst. S. nr. 287 (2007–2008)). Stortinget vedtok disse grunnlovsendringer 21. mai 2012 og de trådte i kraft med en gang. I den nye § 16 var Den norske kirke fremdeles grunnlovsfestet og omtalt som evangelisk-luthersk folkekirke, men ikke lenger som Statens offentlige religion. Grunnlovens § 16 slo fast at andre tros- og livssynssamfunn skulle likebehandles med Den norske kirke på grunn av religionsfrihetsprinsippet. Grunnlovens § 16 som ble vedtatt 12.mai 2012 var slik:

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

2.2.2 Fra kristenhegemoni til livssynsmangfold

Helt siden kristendommen ble innført til Norge, var landet lenge preget av et kristent livssynshegemoni. Per M. Aandnanes skrev i boken sin *Frå moderne vantru til ny religiøsitet, norsk livssynsdebatt gjennom 100 år* (1995) hvordan dette livssynshegemoniet smuldret opp både innenfra Den norske kirke, utenfra, ved endringer i samfunnet og ovenfra ved Staten. Allerede ved reformasjonen ble det lagt grunnlag for oppsmuldring innenfra ved å legge vekt på en individuell og personlig kristendom. Dette ble forsterket gjennom den pietistiske vekningskristendommen på 1700-tallet og ved 1800- og 1900-tallets mange vekkelser var personlig omvendelse og tro viktig. Dette førte til et skille blant kirkemedlemmene, mellom de omvendt og de uomvendte. (Aandnanes, 1995, s. 42 – 47)

Kristenhegemoniet ble holdt oppe av Staten og medførte at Den norske kirke hadde en sterk posisjon i samfunnet. Utover på 1800 tallet ble det endringer i samfunnet som førte til at Den norske kirkes posisjon ble svekket. Det kom skolereformer som minsket Den norske kirkes innflytelse i skolen, og reformene bidro til mer allmennutdanning av folk flest. Utdanning og allmennkunnskap var viktig for den demokratiske utviklingen og det førte til at den demokratiske bevissthet styrket seg i befolkningen. (Aandnanes 1995, s. 54 – 55)

Lovgivningen åpnet etter hvert opp for andre kristne trossamfunn, slik som dissenterloven i 1845, og det var på mange måter første sprekk i Statskirkens hegemoni. I 1851 fikk jøder adgang til landet og etablerte det Mosaiske trossamfunn, og Norge fikk en annen religion i tillegg til kristendommen. (Aandnanes 1995, s. 123 – 151)

Det var lenge enkelt personer som diktere, forfattere og filosofer som uttrykte kirke- og kristendomskritiske holdninger. I 1956 ble Human-Etisk Forbund (HEF) stiftet og det førte til et mer organisert og systematisk arbeid for å svekke kristendommens og Den norske kirkes troverdighet og stilling i samfunnet. Det var viktig for Human-Etisk Forbund å bryte ned maktposisjonene kristendommen og Den norske kirke hadde i samfunnet. Den viktigste kamparena var skolen fordi kristendommen stod sterkt i skolens formålsparagraf og i religionsundervisningen. Den første seieren Human-Etisk Forbund fikk var i den nye grunnskoleloven i 1969. Da ble det presisert at kristendomsfaget skulle være et alminnelig skolefag og kunne ikke lenger regnes som Den norske kirkes dåpsopplæring.

Kristendomsfaget skulle fremdeles være konfesjonelt forankret i den lutherske lære, men

begrunnelsen var nå at det store flertallet av foreldrene tilhørte Den norske kirke. I formålsparagrafen ble det i tillegg til kristendom lagt til åndsfrihet og toleranse som grunnleggende verdier i skolen. Dette åpnet opp for ulike livssyn i skolen og var et viktig skritt for å bryte ned kristendommens stilling i skolen. Foreldregruppen ble etter hvert mangfold og Human-Etisk Forbund stod i bresjen for å få etablert livssynsfag som alternativ til kristendomsfaget. Livssynsorientering ble innført som fag med årsplaner for alle klassetrinn ved Mønsterplanen i 1974, og var da et alternativ til de som ikke ønsket kristendoms-kunnskap. Utover 1980 tallet fikk dette livssynsfaget økende oppslutning og ble et reelt alternativ til kristendomsfaget ved mange skoler

Den andre saken som var synlig og viktig for Human-Etisk forbund var å opprette alternativer til de seremonielle livsritene Den norske kirke hadde. De lanserte borgerlig konfirmasjon og den ble fort et reelt alternativ til Den norske kirkes konfirmasjon hos ungdommen. Etter hvert ble navnefest, vielse og gravferd i regi av Human-Etisk Forbund en realitet og Den norske kirkes monopol på livsriter var over. (Aadnanes 1995, s. 172 – 190)

2.2.3 Skolen og kristendomsfaget

Skolen var en viktig arena for Staten til å forme befolkningen. Skolen ble opprettet i 1739 som en kirkeskole, og elevene skulle få leseopplæring og opplæring i kristen kunnskap og praksis og målet var konfirmasjon. På 1800-tallet kom det mange skolelover og reformene førte til at den evangelisk-lutherske kirke og prestene mistet innflytelse i skolen. Skolen ble en borgerskole, som skulle utdanne elevene for et virksomt liv i samfunnet, og man var ikke lenger bare opptatt av fromme og kristne borgere. Fra 1739 til 1889 var konfirmasjonen avslutning på skoleløpet, men i 1889 overtok kommunene ansvaret for skolen. Det ble da presisert at konfirmasjonen ikke lenger var avslutning på skoleløpet, og var et av de første tegn i prosessen med å skille den evangelisk-lutherske kirke og skolen. Skoleløpet ble nå definert ut fra samfunnets undervisningsbehov ikke kirkens undervisningsbehov, men prestene fortsatte med tilsyn av kristendomsfaget. Konfirmasjonsplikten varte helt fram til 1912. Dette tydeliggjorde at konfirmasjon var en kirkelig handling. Den evangelisk-lutherske kirken burde nå begynne å tenke på å utarbeide egen dåpsopplæring på kirkelige og praktisk-teologiske premisser, men denne kirken fortsatte å se på skolens kristendomsfag som sin dåpsopplæring. (Løvlie, 2009, s. 115 – 125.) 70 år senere skrev Kirke- og undervisningskomiteen i innstillingen (Innst.O.XIV,1968 – 1969) til skoleloven i 1969:

Kirken har regnet kristendomsundervisningen i skolen som en del av sin dåpsopplæring. Komiteen vil i denne sammenheng presisere at kirken selv har ansvaret for å gi dåpsundervisning i kirkelig forstand. (sitert etter Berge, *Lær meg din vei... Kristen opplæring i går og i dag*, 2009, s. 127).

På 1970 og 1980-tallet begynte innvandringen til Norge og de etablerte egne trossamfunn. Barna som tilhørte en annen religion enn den kristne begynte på skolene, og hverken kristendomsfaget eller livssynsfaget var et alternativ for dem. Kristendomsfaget og livssynsorientering, som bygget på et ikke-religiøst livssyn, dekket ikke lengre mangfoldet i foreldregruppen. Det viste seg etter hvert at mange elever ikke fikk religionsundervisning i det hele tatt, fordi hverken kristendoms kunnskap eller faget livssynsorientering var et alternativ. I 1985 kom Lov om tilskudd til private skoler, også kalla privatskoleloven og den førte til at trossamfunn kunne etablere og få økonomisk tilskudd til egne grunnskoler med religiøst formål. Arbeiderpartiregjeringen (Gro Harlem Brundtlands tredje regjering 1990 – 1996) med Gudmund Hernes som kirke- og utdanningsminister, var redd denne utviklingen ville føre til at flere privatskoler ble opprettet og at det ville true enhetsskolen. Valget stod da mellom et fortsatt nært samspill mellom skole, foreldre, kirke/trossamfunn, noe som ville medføre flere varianter av religionsundervisning i den offentlige skolen, eller det ville bli opprettet flere privatskoler i regi av tros- og livssynssamfunn. Debatten handlet om en skulle velge en kommunitaristisk tilnærming eller en liberal tilnærming. En kommunitaristisk tilnærming la vekt på å finne mest mulig felles løsninger for alle i samfunnet, uavhengig av religion og kultur, for eksempel enhetsskole og felles religionsundervisning. En liberalistisk tilnærming la vekt på at Staten skulle ha en tilbaketrukket rolle og legge til rette slik at individer og ulike grupper hadde frihet til å velge. (Birkedal, 2015, *Verdigrunlaget forblir vår kristne og humanistiske arv...* s.115 – 117).

Enhetsskolen var viktig i Arbeiderpartiet og det ble viktig å finne et alternativ som kunne samle alle elvene og der de fikk bekreftet sin religiøse tradisjon og tilhørighet, samtidig som elevene fikk innsyn og kunnskap om hverandres religion og livssyn. Hernes satte ned et utvalg, som skulle utrede skolens religionsundervisning og de la fram NOU 1995:9 *Identitet og dialog*. De kom med forslag om å slå sammen kristendomsfaget og livssynsfaget til et nytt fag KRL- Kristendom- religion- og livssyn som skulle være felles for alle elevene i skolen, begrunnelsen for faget bygde på prinsipp om forankring og forandring.

Det ble mye debatt om det nye fagets navn og innhold, kritikken kom fra mange ulike hold både fra kristne og humanetikere. Human-Etisk Forbund mente at kristendommen preget faget for mye og siden det ikke var mulighet for fritak, mente de det var i strid med åndsfrihet og menneskerettighetene. Bente Sandvig i Human-Etisk Forbund beskrev KRL-faget som «smørsiden av en sosialdemokratisert, liberal kristendom». (sitert etter Redse, 2001, *Kyrkjeleg undervisning i ei ny tid*, s. 41) Fra kristen hold gikk kritikken på at det ikke var mulig å ivareta kristendommen sitt særpreg når en samtidig skulle likestille alle religioner. Fagets vekt på å være orienterende og ikke fremstille et livssyn som mer sant enn et annet, bidrar til en relativistisk tilnærming til sannhetsspørsmål. Redse utdyper disse problemstillingene i artikkelen *Kyrkjeleg undervisning i ei ny tid*, 2001.

Det var viktig for Hernes å få Den norske kirke med på endring av kristendomsfaget i skolen. Erling Pettersen, daværende direktør i IKO (Institutt for kristen oppseding) ble leder i utvalget som skrev NOU 1995:9 *Identitet og dialog* og som la frem forslag om å slå sammen livssynsfaget og kristendomsfaget til det nye KRL-faget. Det viste seg fort at intensjonen med dette KRL faget; å samle alle elever til et felles fag i religionsundervisning ble for ambisiøst og det gikk ikke lenge før en måtte gjøre endringer og innføre fritaksregler. Samtidig var det et utvalg som skrev NOU 1995:12 *Opplæring i det flerkulturelle Norge*. Der var Thor Ola Engen med og vi ser spor av hans teori om dobbelt kvalifisering og integrerende sosialisering i både NOU 1995:12 *Opplæring i det flerkulturelle Norge* og NOU 1995:9 *Identitet og dialog*.

Thor Ola Engen var ansatt som førsteamanuensis ved Hamar lærerhøgskole da han i 1989 skrev boka *Dobbeltkvalifisering og kultursammenlikning*. Boka skulle gi et teoretisk grunnlag for språkopplæring i barnehagen og skolen, men teorien vist seg å være anvendelig i generell opplæring og oppdragelse. Han har jobbet mye med migrasjonspedagogikk og flerkulturell opplæring og er nå professor ved Høgskolen i Innlandet. Engens teori om dobbelt kvalifisering og integrerende sosialisering ble en teoretisk basis for opplæring i den flerkulturelle skolen i Norge. Modellen bygde på at opplæring skulle ta utgangspunkt i det miljøet som var en del av barnets virkelighet, lokalmiljøet, kulturen eller språket og la vekt på «hvor viktig det nære er som vegen til det allmenne». (Engen 1989, s. 42).

Modellen viste at det var viktig å kvalifisere barna for deltagelse i både lokalkulturen og felleskulturen. Det var viktig å ha tilhørighet til den lokale kulturen, samtidig som det var

viktig å ha et felles verdigrunnlag som bandt de ulike lokalkulturene sammen i storsamfunnet «det pluralistiske samfunnet må bindes sammen av en felles kultur, dersom det ikke skal løse seg opp i sine enkelte bestanddeler» (sitert etter Engen, 1989, s. 45). Det var samtidig viktig at denne kjernen/felleskulturen ikke fortrenget de enkelte delene. «Det er derfor viktig at det er begrenset til en kjerne, og må derfor begrenses til det som strengt tatt er nødvendig for å holde storsamfunnet sammen. En avgrenset rikskultur som gir rom for lokalkulturene ved siden av seg.» (Engen 1989, s. 46)

Et viktig tanke var å begynne med det nære og etter hvert utvide horisonten og kunnskapen, slik at en kunne være aktiv deltager i både nærmiljø og storsamfunnet. «i en og samme prosess må en skape trygghet i det kjente og åpenhet for det ukjente». (sitert etter Engen, 1989, s. 32) Han mente oppdragelse ikke kunne ses uavhengig av kulturen fordi «kulturen er en forutsetning for oppdragelsen og oppdragelsen er en forutsetning for kulturell overlevering. Kulturen er kulissene som oppdragelsen utspilles mot» (Engen 1989, s. 33)

Identitet var ikke bare knyttet til «jeg» med personlige og individuelle egenskaper. Den hadde også ei sosial og kulturell side som samlet seg i «vi-følelsen» og «vi-opplevelsen». «For å forstå seg selv må det danna mennesket kjenne sin sammenheng. Men for å forstå sin sammenheng må det omvendt også kjenne seg selv. Kultur og selvforståelsen forutsetter hverandre» (Engen 1989 s. 43)

I et pluralistisk samfunnet er det ulike måter å tenke om minoritetenes plass i forhold til majoritetskulturen. Hvilke vei ville den norske staten gå i møte med et flerkulturelt og flerreligiøst samfunn, ville de velge assimilering, segregering eller inkludering?

Assimilering vil si å gjøre lik og betyr at minoritetskulturene går helt opp og tilpasser seg majoritetskulturen. Noen var bekymret for at slik situasjonen i skolen var med kristendomsfag og livssynsfag, ville en del bli assimilert inn i kristendommen som var majoritetsreligionen. Segregering betyr at minoritetene blir skilt ut og avsondret fra majoritetskulturen og ofte preget av undertrykking og diskriminering. Viss en valgte å utvide religionsundervisningen i skolen med mange ulike religionsfag, slik at alle tros- og livssynssamfunn fikk hver sitt fag, så kunne det føre til segregering. Integrering vil si å sammenføre både minoritet og majoritetskulturen til en enhet, ved å beholde begge

kulturene og samtidig være med i en felleskultur. Staten valgte integrering og det nye KRL-faget var et pedagogisk opplegg for integrering (Engen, 1989, s. 354 – 355)

2.2.4 Pluralisme

Globalisering og medierevolusjonen hadde ført til at Norge var et flerreligiøst og flerkulturelt samfunn. Det var to begrep som var sentrale i denne sammenheng, pluralisme og identitet. Pluralisme, som beskrivelse av samfunnstidskulturen, andre ord som blir brukt er mangfold, flerreligiøst, flerkulturelt. Det er flere som har skrevet om disse to begrepene, men jeg har valgt å ta utgangspunkt i Otto Krogseth sin beskrivelse og drøfting av disse to orda. Han drøftet pluralisme og identitet på kulturalanalytiske premisser og mente at pluralisme og identitet var motbegreper. Postmodernismen og samtidskulturen var preget av pluralisme og var problematiserende for identitetsutviklingen. (Krogseth,2001, *Pluralisme og identitet*)

Pluralismen kjennetegnes av: Pluralisering som økt foranderlighet, økt mangfold og oppsplitting. Differensiering som oppsmuldring, fragmentering og todeling, slik som verdslig /religiøs, offentlig /privat. Individualisering som privatisering. Dette var og uttrykk som beskrev den postmoderne samtiden (Krogseth, 2001, s. 25 – 67). Identitet kan beskrives som individets opplevelse av indre enhet og sammenheng i sin egen tilværelse. Identiteten kjennetegnes av disse tre aspektene; kontinuitet, koherens eller integrasjon og individualisering. (Krogseth, 2001, s.21,100) Mennesket har både en individuell identitet og en kollektiv identitet. Individuell identitet er og kollektiv/sosial identitet siden den er sosialt konstruert. Samtidig har den kollektive identiteten en individuell forankring.

Det som kjennetegnet samtidskulturen var pluralisme som skapte diskontinuitet og disintegrasjon, og når identitetens hovedkriterier var kontinuitet og integrasjon så ble identitetsdannelsen vanskelig. Før var identiteten i større grad noe man arvet, gjennom familie, slekt, yrke og nasjonen som satte rammer. I postmoderne tid var identiteten noe man skulle skape selv, og en kunne i større grad velge hvem man ville være. Et pluralistisk samfunn ga stor frihet til å velge selv, men dette mangfoldet førte og til at en ble nødt til å velge mye mer selv og det kunne bli en belastning for individet.

Pluralisering og differensiering førte til likestilling og fri konkurranse blant alle religioner og kristendommen mistet sin monopolposisjon. Dette har ført til utfordringer for identitetsdannelsen, som igjen har ført til økt/forsterket fokus på religion for å kompensere

for pluraliseringen og differensieringen. (Krogseth, 2001, s. 161). Individuell frihet og kollektiv felleskapsforankring var polære størrelser. Kommunitarismen var et nødvendig korrektiv til liberalisme og individualisme. Den ga viktige innspill når en skulle finne balansepunktet i spenningen mellom individ og kollektiv, mangfold og enhet, pluralitet og integrasjon, fornyelse og forankring, rettigheter og forpliktelser, frihet og ansvar etc.

Langt på vei har de (kommunitarismen) maktet å sannsynliggjøre påstanden om at et samfunn uten integrerende enhet og fellesskap, og som overlater verdier og moral til markedsstyring og privatvalg, til slutt lar egosimen – i ly av nøytralisme og toleranse- bli det egentlige verdigrunnlag. Og det er et for spinkelt grunnlag for samfunnets selvoppholdelse og integrasjon.

Den frihetlige individualismen hadde i det meste av moderniteten en nødvendig befrielsesoppgave overfor tradisjonelle autoritets- og ordensstrukturer. Men overfor dagens anomi problemer hjelper det lite med abstrakte, prosedurale, universelle moralregler og tom frihet som egentlig er markedsstyrt. Det trengs i stedet fellesskap basert på spesielle og innholdsbestemte standarder for moralen og det gode liv. (Krogseth 2001, s. 64 -65)

2.2.5 Statlig støtte og styring

I Stat/kirke utvalget sin delrapporten om dåpsopplæring (2001) ble det skrevet at begrunnelsen for statlig økonomisk støtte til opplæring av barn og unge burde endres fra særskild begrunnelse knyttet til Den norske kirke som Statskirke, til mer allmenne begrunnelser som er bærekraftige i seg selv, knyttet til samfunnsverdien og som kan gjelde alle tro- og livssynssamfunn. (Kirkerådet, 2001, s. 109 - 118)

Ulla Schmidt skrev i 2015 en artikkel som heter *Styring av religion – Tros- og livssynspolitiske tendenser etter det livssyns åpne samfunnet*. Artikkelen tar utgangspunktet i endringer av Grunnlovens religionsbestemmelser i 2012 og NOU 2013:1 *Det livssyns åpne samfunnet* og peker på noen interessante og aktuelle aspekt ved hvordan statlig støtte og styring er integrert i hverandre. Endringer i grunnloven endret og begrunnelse for økonomisk støtte fra Staten til Den norske kirke. Tidligere fikk Den norske kirke støtte fra Staten, fordi den ifølge grunnloven var «statens offentlige religion», men nå står det i grunnloven at den er «Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten». Den norske kirke og andre tros- og

livssynssamfunn ble mer sett på som velferdsgode, at de har en samfunnsverdi og det ble begrunnelsen for den økonomiske støtte fra Staten. (Schmidt, 2015, s. 220 – 222) Tros- og livssynssamfunnene er en del av samfunnets verdimeslige infrastruktur ved at de forvalter ritualer for viktige begivenheter i livet, deltar i debatter om tro, livssyn og etikk, og de kan skape tilhørighet og identitet. Dette har betydning for samfunnet som helhet, i tillegg til betydningen det har for den enkelte. (Schmidt, 2015, s. 225)

Et aktuelt spørsmål hun stiller er: «Når statlig støtte til tros- og livssynssamfunnene blir begrunnet med at de representerer samfunnsmessige goder og verdier, i hvilket omfang og på hvilken måte er det berettiget å styre tros- og livssynssamfunnene for å sikre seg at de også lever opp til forventningene?» Hun påpeker at selv om Den norske kirke får en mer selvstendig stilling så utøver Staten en form for styring av Den norske kirke gjennom finansiering. Det underliggende styringsprinsippet er målstyring, det vil si at det styres gjennom å fastsette mål og rapportering om oppnådde resultat. Målene avledes av Grunnlovens § 16 om Den norske kirke som folkekirke. Når målene avledes av at den skal være folkekirke, så gir det noen føringer om bredde og oppslutning. Artikkelen påpeker at selv om Den norske kirke blir mer selvstendig, så har Staten fortsatt mulighet til å påvirke og styre kirkens virksomhet gjennom lovgivning, reguleringer og finansiering. (Schmidt 2015, s. 221 – 223)

Reformer innen Den norske kirke de siste femten årene viste flere likhetstrekk med reformer angående styring og organisering av offentlig virksomhet. Blant annet ved at statlig styring av offentlig virksomhet ikke skjedde gjennom byråkratiske strukturer, men i større grad gjennom selvstendig ansvar for å virkeliggjøre overordnede, politiske fastsatte mål ved tildelte ressurser. Denne form for støtte og styring er ikke spesiell for Den norske kirke men har likhetstrekk med offentlig styring generelt. (Schmidt, 2015, s. 234)

2.3 Avslutning

Dette er den historiske og kulturelle konteksten til de fire dokumentene som jeg skal analysere i denne oppgaven. Skolen kristendomsfaget var erstattet av et multireligiøst fag, som Den norske kirke ikke kunne regne som sin dåpsopplæring. Dåp og dåpsopplæring er en viktig forutsetning for Den norske kirkes virksomhet, og det var viktig at de barna som denne

kirken døpte fikk dåpsopplæring. Staten hadde i følge grunnloven forpliktelse til å understøtte Den norske kirke og dermed hadde Staten et ansvar for at Den norske kirke hadde dåpsopplæring som kunne erstatte det tidligere kristendomsfaget. Derfor ble det satt ned et utvalg som skulle kartlegge behovet og konsekvensene av en reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke. Dette la føringer for hvem som satt i utvalget som skrev NOU 2000:26 «...til et åpent liv i tro og tillit» *Dåpsopplæring i Den norske kirke*, som jeg skal se på i neste kapittel.

3. NOU 2000:26 «...til et åpent liv i tro og tillit...»

Dåpsopplæring i Den norske kirke

3.1 Innledning

«I forbindelse med forarbeidet til kirkeloven i 1996 (Odelstingets behandling av Innst.O.nr 46 (1995-96)), ble det oversendt et forslag til Stortinget om å be Regjeringen utrede og vurdere å fremme forslag om lovfestet rett til dåpsopplæring» (NOU 2000: 26 s. 9) Ved Kongelig resolusjon 16. juli 1999 ble det nedsatt et utvalg som fikk mandat til å kartlegge og beskrive behovet for en organisert kirkelig dåpsopplæring i lys av samfunnsutviklingen og endringene i skolens kristendomsundervisning, utrede spørsmål om de rettslige rammene og de økonomiske og administrative konsekvenser av de forslag som settes frem.

Strofen «til et åpent liv i tro og tillit» er fra en dåpssalme av Svein Ellingsen. Utredningen skulle ha en forankring i Den norske kirke, fordi Staten hadde et spesielt ansvar for denne kirken. Utvalget som skrev utredningen bestod derfor av personer med bakgrunn fra Den norske kirke. Disse var med i utvalget: Leder Nils Tore Andersen (Generalsekretær i Misjonsallianse, leder i Kirkerådet 2006 – 2010), nestleder Berit Øksnes Gjerløw (sokneprest) Erling Birkedal (studierektor ved IKO - Institutt for kristen oppseding og forsker ved KIFO - Stiftelsen for kirkeforskning), Solveig Fiske (sokneprest), Frank Grimstad (Direktør i KA – Kirkens arbeidsgiverorganisasjon), Sigmund Harboe (dosent dr.theol ved Høgskolen i Stavanger og hadde utdannet lærere i mange år), Astrid Hareide (undervisningsrådgiver ved Sør-Hålogaland bispedømmekontor), Ingunn Holbæk Langmoen (Stud.psykol. Oslo), Finn Vagle (Biskop i Nidaros og tidligere instituttleder ved IKO) og utvalget ble supplert med Hilde Fylling (kateket, Tromsø). Jorunn Elisabeth Berstad Weyde var sekretær for utvalget og hadde permisjon fra sin stillingen ved IKO. Utvalget hadde 13 møter mellom september 1999 og september 2000.

Innstillingen de leverte 10. oktober 2000 var enstemmig. NOU 2000:26 var på 84 sider og hadde to hoveddeler. Del 1 tok for seg den historiske situasjonen for Den norske kirkes dåpsopplæring frem til avfattelsesåret; et historisk tilbakeblikk og hvordan situasjonen for dåpsopplæringen var fram til innstillingen ble forfattet. Del 2 tar for seg dåpsopplæring i

framtidig; Visjon for dåpsopplæring for «vår» tid og ulike organisatoriske modeller, rettslige rammebetingelser, personalressurser og utvalgets anbefalinger.

Bakgrunn

Innføring av det multireligiøse KRL-faget (kristendom, religion og livssynskunnskap) var et vannskille i religionsundervisningen i norsk skole, og en viktig bakgrunnsfaktor for NOU 2000:26 *...til et åpent liv i tro og tillit. Dåpsopplæring i Den norske kirke*. NOU 1995:9 *Identitet og dialog* var en del av prosessen frem til det nye KRL-faget, og vi kan se at den la føringer for NOU 2000: 26. KRL-faget skulle være samlende for alle elevene og bidra til bedre dialog og forståelse mellom barn med ulik tro og bakgrunn. En viktig forutsetning for dialog var at eleven hadde en trygghet på eget ståsted, og da ble opplæring og bevissthet om egen tro, ståsted og tilhørighet viktig. Slik ble NOU 2000:26 en oppfølging av NOU 1995:9. Det var noen ord som ble mye brukt og gikk igjen i begge disse utredningene. I NOU 1995:9 står identitet 82 ganger, dialog 62 ganger, respekt 24 ganger og livstolkning 11 ganger. I NOU 2000:26 står identitet 38 ganger, dialog 19 ganger, respekt 7 ganger og livstolkning 12 ganger. Hvorfor blir for eksempel identitet nevnt 38 ganger og dialog nevnt 19 ganger i et dokument om Den norske kirkes dåpsopplæring?

En annen sammenheng er at ansatte ved IKO (Institutt for kristen oppseding) var med i begge utvalgene. Erling Pettersen var leder ved IKO da han var leder i utvalget som la frem NOU 1995:9, Erling Birkedal var studierektor ved IKO og Jorunn Elisabeth Berstad Weyde var ansatt ved IKO, da de var med i utvalget som la frem NOU 2000:26.

3.2 Hvordan definerte utvalget dåpsopplæring?

Utvalget brukte konsekvent begrepet dåpsopplæring, fordi de skrev utredningen fra Den norske kirkes perspektiv. De beskrev opplæringen slik:

Med dåpsopplæring mener vi trosundervisning på grunnlag av eller med tanke på den kristne dåp. Dåpsopplæring er undervisning og oppdragelse som skal hjelpe barn og unge til å tilegne seg den kristne tro, finne sin plass i menighetens fellesskap, og å leve i samsvar med kristen livstolkning» (NOU 2000:26 s. 10)

Del 2 sa noe om visjon for dåpsopplæring for vår tid. Utvalget la vekt på at dåpsopplæringen skulle være forankret dåpen og at kunnskapen om Gud skulle være integrert i det daglige livet. Det kom ikke frem i utredningen at dåpen er et sakrament, det står heller ingen ting om den treenige Gud. Dette er to sentrale teologiske perspektivet om dåpen.

Utvalget påpekte at når foreldre bærer barnet til dåp viser de et ønske om å legge barnet i Guds hender og de uttrykker et ønske om at barnet skal bli kjent med den kristne troen. De understreket at dåpen er en gave fra Gud, som vi får ufortjent av nåde, og at barnet i dåpen blir født på ny, til et evig liv med Kristus. Vi forstår ikke alt og både livet og dåpen kan oppleves som et mysterium, ordene kommer til kort, da blir undring og tro sentrale begrep i møte med dåpen. Dette var en substansiell/innholds definisjon av dåpsopplæringen, fordi vekten var på innholdet og det var et guddommelig perspektiv ved dåpen.

Samtidig pekte utvalget på at dåpsopplæring måtte være mer enn kunnskap om den kristne tro og de beskrev dåpsopplæringen med syv punkter. Dåpsopplæringen bør være preget av totalformidling, bidra til livstolkning, identitetsutvikling, legge til rette for å gjøre egne erfaringer med religiøse opplevelser, oppleve at de kan bidra i samfunnet og menighet, gi en bred og helhetlig formidling av troen og kristen kunnskap, gi livskompetanse slik at de kan møte vanskelige dager, gi tro på framtiden og få hjelp til å se helheten og sammenhengen i livet. (NOU 2000:26 s. 46 – 47) Her ser vi at de la vekt på opplæringens funksjon, og de brukte ord som livstolkning og livskompetanse. Dette er relativt nye ord i dåpsopplæringen, men de ble brukt i skolen og KRL-faget. Disse ordene gjenspeiler pluralismen som preget samtidskulturen, der alle skal bygge sin identitet og velge hvordan de vil tolke sitt liv. Det kan være krevende for barn og unge å forholde seg til alle muligheter de har og å måtte ta mange valg, og det kan føre til at barn og unge trenger hjelp til livstolkning og livskompetanse for å håndtere livet sitt.

Hva var hensikten med opplæringen? «Hovedmålsettingen med en dåpsopplæring for vår tid er å føre barn og unge inn i den kristne tro og gi dem livshjelp, det vil si støtte til å tolke og mestre tilværelsen og sitt eget liv i lys av evangeliet.» (NOU 2000:26 s. 50) For å nå dette målet var det viktig at opplæringen ikke bare var rettet mot det kognitive, men omfattet ulike dimensjoner i et religiøst liv. Menigheten ble trukket frem som et viktig læringsmiljø og utvalget understreket at dåpsopplæring er et liv i fellesskap. Det var viktig at barn og unge fikk erfaring med fellesskap, et religiøst liv og troverdige bærere av kristen tro. (NOU 2000:26

side 48) Dåpsopplæring fikk en bred definisjon, med mange perspektiv Det ble lagt vekt på at den skulle være relevant og gi både kunnskap, erfaring og livskompetanse.

3.3 Hvordan begrunnet utvalget behovet for reform av Den norske kirkes dåpsopplæring?

3.3.1 Endringer i kristendomsfaget

Utvalget begrunnet reformen med endring av kristendomsfaget i skolen og henviste til skoleloven i 1969 og innføring av KRL -faget i 1997, og de mente dette gjorde det nødvendig å gi Den norske kirke mulighet til å ta ansvar for dåpsopplæringen.

I løpet av 1900 – tallet endret kristendomsfaget i skolen gradvis karakter og begrunnelse. Fra å være en uttalt del av kirkens dåpsopplæring fikk faget etter hvert sin legitimering i historien, kulturen og samfunnslivet, der også andre religioner og livssyn har sin naturlige plass. Bortfallet av dåpsopplæring i skolen skjedde uten at kirken ble tilført nødvendige ressurser til å utvikle en selvstendig dåpsopplæring. (NOU 2000:26 s. 29)

Utvalget viste til at i følge læreplanen fra 1939 skulle elevene ha ca 900 timer med kristendoms kunnskap i løpet av syv år. I følge Mønsterplanen fra 1974 skulle elevene ha ca 700 timer med kristendoms kunnskap i løpet av ni år, eller ca 550 timer i løpet av de første syv årene, det betyr ca 350 timer mindre enn i 1939. Kristendomsfaget var med andre ord redusert med en time i uken på alle års trinn fra 1939 til 1974. Timetallet for KRL -faget var omtrent det samme som timetallet for kristendom i Mønsterplanen fra 1974, men i KRL-faget var det mange flere emner som inngår, slik at det i praksis var betydelig mindre tid til kristendoms kunnskap. (NOU 2000:26 s. 20) Med bakgrunn i disse tallene foreslo utvalget et dåpsopplæringsprogram i Den norske kirke på 315 timer fordelt på 0- 18 år.

Utvalget viste til behandlingen av KRL-faget i Stortinget, der de ble understreket at faget skulle ha en dobbel funksjon. «Faget skal både ivareta den enkelte elevs identitet ut fra egen tilhørighet, samtidig som det skal fremme dialog i en felles kultur.» (NOU 2002:26 s. 33). En viktig premiss i det nye KRL-faget var at det skulle gi kunnskap om tro ikke opplæring til tro,

samtidig forutsatte læreplanen i KRL at eleven hadde en identitet og tilhørighet til en religion.

Utvalget var tydelige på at foreldre har hovedansvaret for opplæring av barna.

Dåpsopplæring må skje på mandat fra foreldre og faddere som bar barna til dåp, men Den norske kirke som døper barna har og en forpliktelse til å lære barna hva dåpen innebærer og det er viktig med et godt samarbeid. Det var en utfordring for Den norske kirke å gi en dåpsopplæring som ikke oppleves som et ytterligere press på familienes tidsklemme, derfor var det viktig at Den norske kirke får tilført flere stillinger. Frivillige medarbeidere er viktig og bra, men opplæringen kan ikke baseres på frivillige alene, det er nødvendig med undervisningsstillinger for å kunne gjennomføre en systematisk dåpsopplæring.

3.3.2 Staten og Kongens ansvar for Den norske kirke

Utredningen pekte på at Staten hadde et grunnlovsfestet ansvar for Den norske kirke og viste til grunnloven § 2, § 4 og § 16. Utvalget trakk spesielt fram grunnlovens § 4, der det stod: «Kongen skal stedse bekjende seg til til den evangelisk-lutherske religion, haandheve og beskytte den.» (NOU 2000:26 s. 65) Utvalget mente det å legge til rette for dåpsopplæring i Den norske kirke, var en sentral del av det å håndheve og beskytte den evangelisk-luthersk religion.

3.3.3 Den norske kirke som folkekirke

Utvalget mente at dersom Den norske kirke fortsatt skulle være en folkekirke, var det nødvendig at dåpsopplæringen ble prioritert og organisert slik at alle dømte fikk mulighet til å delta. Den norske kirkes dåpsopplæring er viktig i videreformidling av kristen tro, etikk og kultur og avgjørende for at denne kirken skulle være levende folkekirke i fremtiden. Breddeperspektivet, at dåpsopplæringen nådde alle dømte barn, var viktig for at den fortsatt kunne være en folkekirke. Utvalget viste til oppslutning på 70 – 80 % på dåp og konfirmasjon i Den norske kirke og mente at dåpsopplæring hadde en samfunnsverdi fordi den har en viktig rolle i livet til mange nordmenn og fordi kristendommen har vært en viktig del av den kollektive identiteten.

Den Norske kirke er en folkekirke som spiller en viktig rolle i folks liv, noe som kommer til uttrykk ved dåp, konfirmasjon, vigsel og begravelse og den bidrar til en

kollektiv og personlig identitet. Kirken er på ulike måter en viktig faktor og premissleverandør i tros- og verdispørsmål i samfunnet. (NOU 2000:26 s. 10)

Utvalget understreket at en reform av Den norske kirkes dåpsopplæring var avgjørende for at denne kirken i fremtiden kunne være en levende folkekirke og for at kristen kultur og etikk fortsatt skulle være en bærebjelke i det norske samfunnet.

3.3.4 Rett til dåpsopplæring og like muligheter for alle

Det er viktig at alle barn får rett til dåpsopplæring uavhengig av bosted, etnisk og familiær tilhørighet, og personlige forutsetninger for å lære. Viktig å favne bredden av barn og unge og legge til rette for at de kan delta og erfare, selv om det vil være stor forskjell på religiøse erfaringer. (NOU 2000:26 s. 49). Utvalget begrunnet en lovreguleringen av dåpsopplæringa med at den skulle være et virkemiddel slik at alle dømte skulle få en reell mulighet til å delta i denne opplæringen. De påpekte at det var viktig at mulighetene for dåpsopplæring måtte være like i hele landet, samtidig som den ble tilpasset lokale forhold. De viste til FN's menneskerettigheter, prinsipp 2 i «Erklæringen om barns rettigheter» der står det «Barn skal gis muligheter og lettelser, ved lovgivning og på annen måte, slik at det kan utvikle seg legemlig, sjelelig, moralsk, åndelig og sosialt». I FNs barnekonvensjon fra 1989 (ratifisert av Norge 1991) i artikkel 14 og 27 blir barns rett til religionsfrihet og åndelig utvikling beskrevet. Utvalget brukte dette som bakgrunn for forslaget om å lovfeste retten til dåpsopplæring.

3.3.5. Likebehandling av alle tros- og livssynsamfunn

Utvalget mener at det i et pluralistisk samfunn er viktig å balansere statens forpliktelse overfor Den norske kirke opp mot andre trossamfunns opplæring. Likeverdigheten mellom tros- og livssynsamfunn er av fundamental betydning og bør gjøres gjeldende både i forhold til økonomi og mulighet for organisering (NOU 2000:26, s 71)

Dette var et nytt og viktig prinsipp som utvalget tok opp og det la føringer for den videre saksbehandlingen. Utsagnet viser at samfunnet og den kulturelle konteksten legger føringer og påvirker dette dokumentet.

3.4 Har trosopplæring en samfunnsverdi og på hvilken måte?

Det har foregått betydelige endringer i det norske samfunn de siste ti årene når det gjelder religion og kirke. Fra å være et forholdsvis homogent folk, religiøst sett, har vi nå et samfunn med ulike religioner og meningsunivers som lever ved siden av hverandre. Det har foregått en viss oppsplitting av allmenngyldige sannheter som meningsbærende for hele folket, og det er i dag større grad av religiøs pluralisme enn vi har hatt tidligere. Det er flere positive sider ved et slikt mangfoldig samfunn, samtidig som det også innebærer betydelige pedagogiske utfordringer. Blant annet har det redusert muligheten, ikke minst for ungdom, til identitetsforming og livstolkning i lys av kristen tro og tradisjon (NOU 2000:26 s. 31)

I følge FN's Barnekonvensjon har Staten et ansvar for å bidra til barnets identitetsutvikling, og den religiøse utvikling er en vesentlig side av identiteten. Utvalget mente det burde være i Statens interesse at identitet, kultur og tilhørighet i folket formes etter det som er vår kulturarv. Staten bør derfor gi Den norske kirke mulighet til fortsatt å prege vår kultur og vår felles identitet (NOU 2000: 26 s. 71) Dette viste at dåpsopplæring hadde en viktig rolle i samfunnet ved å bidra til at Norges kulturarv ble ført videre til nye generasjoner og at den kunne bidra til at barn fikk tilhørighet til vår kulturarv.

Her ser vi at utvalget argumenterte med at Den norske kirke og den kristne kulturarven var en viktig faktor i forhold til kollektiv og personlig identitet og en bærebjelke, en del av felleskulturen som var viktig for å holde et pluralistisk og demokratisk samfunn sammen.

3.5 Utvalgets anbefaling til Kirke og kulturdepartementet

Utvalget skisserte fem ulike modeller for dåpsopplæring, en modell uten økte ressurser, en fasemodell, en modell med trosundervisning i skolen, en modell med kirkeskole på dagtid men utenfor skoletid og en helhetsmodell som kombinerte litt fra fasemodellen, litt fra kirkeskole på dagtid og litt IT tilbud. Utvalget anbefalte helhetsmodellen og dette var hovedpunktene i den: Hvert døpte barn i Den norske kirke skal ha en lovfestet rett til dåpsopplæring på minimum 315 timer 0 – 18 år, dette forutsatte nødvendig økonomiske ressurser.

Utvalget la disse premissene til grunn for sin anbefaling:

- Dåp og dåpsopplæring er uløselig knyttet sammen. Den norske kirke er et trossamfunn med forpliktelser overfor sine døpte medlemmer.
- Dåpsopplæring er å formidle kristen tro og etikk til nye generasjoner og den er avgjørende for at det i framtiden er en levende folkekirke
- Kristent menneskesyn, kultur og etikk har vært en bærebjelke i utviklingen av det norske samfunnet. Det er avgjørende at kilden til disse grunnleggende verdiene og holdningene videreformidles til barn og unge.
- Lovfestet rett til dåpsopplæring, fordi det vil sikre en reell mulighet for alle å være med og fordi Den norske kirke har forpliktelse til å gi døpte barn dåpsopplæring
- Ingen endringer i KRL-faget, fordi det er viktig å få kjennskap til kristendommen og andre tros- og livssyn på skolen
- Andre tros og livssynssamfunn må få samme ytre rammer og økonomisk tilskudd

Dette var utvalgets forslag til en utvidet og systematisk dåpsopplæring i Den norske kirke

- Prosjekt- og forsøksperiode på 5 år og fullt utbygd etter 10 år
- Reformen finansieres over statsbudsjettet
- Økning i de økonomiske rammene til Den norske kirke på ca 550 millioner kroner, der ca 500 millioner kroner går til nye stillinger
- Øke den kirkelige bemanning med 1200 årsverk
- Opprette støttefunksjoner i regionale fagmiljø og to nye stillinger ved hvert bispedømmekontor
- Et sentralfaglig prosjektsekretariat med ansvar for blant annet strategi og koordinering av utbygging av reformen
- Endre § 36, slik at Den norske kirke og andre trussamfunn kan disponere minimum 30 årstimer på dagtid, men utenom skoletid, i småskolen til trosopplæring.
- Deler av konfirmasjonsopplæringen kan fortsatt legges til skoletiden, men bare når det er tungtveiende grunner til det.
- Økonomiske midler til utvikling av materiell på samisk
- Økonomiske midler til utvikling av materiell til de med behov for tilrettelagt undervisning. (NOU 2000: 26 side 12-13)

Utredningen med utvalgets anbefalinger ble overlevert Kirke- og kulturdepartementet 10. oktober 2000, som sendte den ut på høring til mange ulike instanser. Kulturdepartementet samlet høringsuttalelsene og skrev en stortingsmelding, på grunnlag av NOU 2000:26 og høringsuttalelsene som kom inn. I neste kapittel skal jeg følge saken videre i det politiske systemet.

4. Stortingsmelding nr. 7 (2002 – 2003) Trusopplæring i ei ny tid

4.1 Innledning

NOU 2000:26 ble avgitt til Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet 10. oktober 2000, og den ble sendt ut til offentlig høring i desember 2000. Kirkerådet fikk i oppgave å gjennomføre høringen blant organisasjoner og institusjoner innen Den norske kirke og å legge saken fram for Kirkemøtet. Kirkerådet sendte 121 høringsbrev til bispedømmeråd, biskopene, noen menighetsråd og kirkelige fellesråd, Kirkens Arbeidsgiverorganisasjon, kristne organisasjoner og utdanningsinstitusjoner og de fikk inn svar fra 84 høringsinstanser. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet sendte ut 27 høringsbrev, til blant annet Norges Kristne Råd, Norges Frikirkeråd, Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, tjenestemannsorganisasjoner innen Den norske kirke og skole, Kommunenes Sentralforbund og Statens utdanningskontor i alle fylka. (St.meld. s. 13 – 16)

De ulike høringssvarene kommenterte ulike punkter, men det kom ikke frem vesentlige innvendinger til de konkrete forslagene angående omfang, organisering og hovedlinjer som utvalget hadde lagt frem om et utvidet dåpsopplæringstilbud. (St.meld. s. 6)

På bakgrunn av NOU 2000:26 og høringsuttalelsene som kom inn utarbeidet Kultur- og kirke departementet Stortingsmelding nr 7 (2002-2993) *Trusopplæring i ei ny tid på vegne av Regjeringen*. Meldinga var på 37 sider. Stortingsmeldinga ble oversendt Kirke-, utdannings-, og forskningskomiteen for behandling og innstilling, og etterpå ble den sendt til Stortinget for debatt og vedtak. Den sittende Regjeringen var en mindretallsregjering med Kristelig Folkeparti, Høyre og Senterpartiet og de var avhengig av støtte fra andre parti for å få gjennomslag for denne saken. Derfor var det viktig for Regjeringen å legge frem saken slik at Stortinget sluttet seg til intensjonen og at de fikk flertall for vedtakene som Regjeringen la frem. Valgerd Svarstad Haugland fra Kristelig Folkeparti var Kirke- og kulturminister.

Stortingsmeldingen videreførte mye av det som stod i NOU 2000:26, slik som at kjennskap og tilhørighet til egen tro eller livssyn var viktig i forhold til identitetsbygging og det var viktig grunnlag for å kunne møte andre med respekt og toleranse. Det ble og påpekt at innføring av KRL-faget førte til vesentlige endringer i skolens kristendomsopplæring. Denne endringen fikk betydelige konsekvenser for Den norske kirke, ved at denne kirken nå måtte ta fullt og

helt ansvar for dåpsopplæringen og kunne ikke lenger regne skolens kristendomsundervisning som en del av sin dåpsopplæring. Stortingsmeldingen påpekte at dåpsopplæring var en forutsetning for at Den norske kirke kunne videreføres som folkekirke med stor oppslutning i befolkningen og at den kunne videreføre den kristne kulturarven.

Regjeringen gjorde noen vesentlige endringer av utvalgets anbefalinger når de skrev Stortingsmeldingen. I neste kapittel vil jeg peke på tre punktene der Regjeringen gjør vesentlige endringer fra det som stod i NOU 2000:26

4.2 Fra dåpsopplæring til trosopplæring

Allerede i tittelen ser vi at saken har endret navn fra dåpsopplæring til trosopplæring. Samtidig var det tydelig mange steder i meldingen at det var en styrking og fornying av dåpsopplæring i Den norske kirke som var utgangspunktet for saken. Trosopplæring og dåpsopplæring blir brukt om hverandre og Stortingsmeldingen inneholdt ingen refleksjoner om forskjellen mellom de to begrepene slik vi ser her

Grunnlaget for trusopplæringa er dåpen. Ved dåpen vert barnet døypt til ei kristen tru og innlemma i den kristne kyrkja. Dåpsopplæringa i Den norske kyrkja er opplæring i det barnet fekk del i ved dåpen. I vår kyrkje høyrer dåp og dåpsopplæring saman. (St.meld. s. 5).

Her er det interessant å legge merke til at Regjeringen brukte begrepet «I vår kyrkje...», det uttrykte at Staten hadde en religion og at Regjeringen så på Den norske kirke som sin kirke og det samsvarte med Grunnlovens § 2. Staten hadde forpliktelser overfor Den norske kirke, men den hadde og forpliktelser til å ivareta alle religioner i henhold til prinsipp om religionsfrihet og FN's menneskerettigheter. Når Regjeringen endret navn fra Reform av Den norske kirkes dåpsopplæring til Trosopplæringsreform viste de at Staten ivaretok forpliktelsene både overfor Den norske kirke og de andre tros- og livssynssamfunnene.

Trosopplæring var ikke et helt nytt begrep som Regjeringen tok i bruk. NOU 2000:26 brukte aldri ordet trosopplæring, men de brukte for eksempel trosundervisning når de beskrev hva dåpsopplæring var. NOU 2000:26 var og tydelig på at alle tros- og livssynssamfunn måtte få samme støtte, slik at de hadde samme mulighet til å gi opplæring i sin tro. Når Regjeringen

skrev Stortingsmeldingen endret saken seg til å gjelde alle tros- og livssyn, ikke bare Den norske kirke. Når denne reformen skulle gjelde alle tros – og livssynssamfunn ble det vanskelig å bruke ordet dåpsopplæring fordi det henger sammen med dåp, men trosopplæring kan brukes av alle.

Stortingsmeldingen beskrev dåpsopplæringen på følgende måte:

Dåpsopplæringa handlar om å utvikle reflektert tru og tillit til det dåpen er ei forteljing om. Opplæringa skal setje lys på dei sentrale dimensjonane ved menneskelivet. Ho skal knyte lærdom, kunnskap og kritisk refleksjon saman med oppleving og deltaking. Dei døypte skal få stimulert si evne til å forstå tilværet i lys av gåva dei fekk i dåpen, og dermed deira evne til å tolke, meistre og leve sitt liv. Dåpsopplæringa skal gi dei unge livshåp, utvikle deira evne til å møte gode og vonde dagar og til å tru på framtida og eigen ressursar. Opplæringa skal byggje ein trygg identitet hos den døypte, stimulere til refleksjon over eigne haldningar og utvikle toleranse og respekt i møte med dei som har ei anna tru eller eit anna livssyn.» (St.meld. s 17)

Dåpsopplæringen er her beskrevet veldig generell og minnet på mange måter om en læreplan i KRL-faget, for eksempel ved å bruke uttrykk som «kritisk refleksjon», «stimulert si evne til reflektere, tolke, mestre og leve livet sitt», «gi livshåp, tru på egne ressurser og fremtiden», «utvikle trygg identitet, toleranse og respekt.» Det ble brukt mange flotte ord for å vise at dåpsopplæring var viktig å satse på uavhengig av hvilket politisk ståsted en hadde og hvilket forhold en hadde til Den norske kirke. Dette er heller ikke helt nytt, fordi utvalget beskrev og disse sidene ved dåpsopplæringa i sin utredning, men samtidig la utvalget mer vekt på det kristne perspektivet ved dåpsopplæringen.

4.3 Økonomiske rammer

Regjeringen sa tydelig at Den norske kirke ikke hadde mulighet til å utarbeide en utvidet og systematisk dåpsopplæring for alle døypte frem til de fyller 18 år, uten at de fikk mer økonomisk støtte. Regjeringen viste til at det var bedre kirkelig bemanning i de andre nordiske landa enn Norge, og at de siste 20 – 30 åra hadde Den norske kirke hatt lavere

vekst i bemanning enn i offentlig sektor. Stortingsmeldingen viste til NOU 2000:26 sine budsjettmessige utregninger som var grunnlag for utvalgets vurdering av at reformen ville koste 550 millioner kroner, men Regjeringen gjør ingen vurderinger av denne utregningen som utvalget la til grunn for sin anbefaling. (St. meld. s.27)

Regjeringen anslo den økonomiske rammen ved en fullt utbygd dåpsopplæring til 250 millioner kroner, det betyr at de halverte den økonomiske rammen som NOU 2000:26 anbefalte. Dette var en vesentlig endring Regjeringen gjorde uten å foreta nye utregninger, den eneste begrunnelsen de oppgav var at det var mange usikre faktorer angående omfang og de økonomiske konsekvensene. Regjeringen mente at forsøksperioden på fem år skulle gi grunnlag for den videre opptrappingen og hva de økonomiske konsekvensene ville bli.

Stortingsmeldingen understreket at reformen skulle finansieres over statsbudsjettet og at opptrappingen ville bli bestemt i de årlige budsjettforhandlingene. (St. meld. s. 32.)

Regjeringen mente det var et grunnleggende prinsipp at de ulike tro- og livssynssamfunnene skulle være likestilte når det gjaldt økonomisk støtte fra det offentlige. Det betydde at en økonomisk satsing på dåpsopplæringen i Den norske kirken ville føre til same økning i den statlige støtten til andre tros- og livssynssamfunn, regnet per medlem.

4.4 Lovfestet rett eller frivillig tilbud

NOU 2000:26 anbefalte at de dømte barna skulle ha en lovfestet rett til dåpsopplæringen. De begrunnet denne retten med at det var viktig for å sikre at det ikke ble store forskjeller i dåpsopplæring alt etter hvor i landet en bodde, og det var viktig at alle fikk like muligheter og tilbud uansett funksjonsnivå og geografisk plassering. De begrunnet det og med at alle som ble døpt hadde rett på tilbud om dåpsopplæring fra den kirken de ble døpt inn i, samtidig la de til grunn at denne retten ikke kunne bli gjeldene før dåpsopplæringen var fullt utbygd. Regjeringen endret dette til at opplæringen skulle være et frivillig tilbud, og at det var opp til foreldrene om de ville benytte seg av tilbudet som ble gitt. Regjeringen begrunnet denne endringen med at dåpsopplæringen måtte være preget av det felles ansvar som Den norske kirke og hjemmet har for at den dømte får dåpsopplæring. (St. meld. s. 33 – 34)

4.5 Avslutning

Stortingsmeldingen ble sendt videre til behandling og innstilling i Kirke-, utdannings,- og forskningskomiteen og deretter ble meldingen sendt til Stortinget som skulle gjøre vedtak. Det var viktig for Regjeringen å legge fram saken slik at de fikk støtte fra andre parti og fikk flertall for denne saken. Det var kanskje spesielt viktig for Kristelig Folkeparti som hadde Kirke- og kulturministeren og hadde interesse i å vise at de var et parti som jobbet for å fremme de kristne verdiene i samfunnet. Bruk av statlige midler var tema der alle parti ønsket å posisjonere seg og det var viktig for dem å få frem overfor sine velgere hvordan de ville bruke statlige midler. Regjeringen prøvde å flytte fokuset vekk fra økonomi til intensjonen i denne saken ved å skyve debatten om hvor mye denne reformen ville koste til årene foran og sa at det fikk en vurdering etter den femårig forsøksperioden og i de årlige budsjettforhandlingene. Et annet grep de gjør er å endre navn på saken fra dåpsopplæring som er spesifikk for Den norske kirke og kristne trossamfunn til det mer generelle ordet trosopplæring, og sier det er viktig å likebehandle alle tros- og livssynssamfunn. Dette dokumentet ble sendt til behandling i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, som ga sin innstilling til Stortinget. Nå skal vi se hvilke syn de ulike partiene hadde på denne saken og hvordan meldingen ble mottatt i komiteen og i stortingsdebatten.

5. Innstilling fra Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen og Stortingsdebatten 27. mai 2003

5.1 Innledning

Innstilling fra Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen

Kirke- utdannings- og forskningskomiteen fikk Stortingsmelding nr 7 (20002 – 2003) til behandling 15. oktober 2002 og leverte sin innstilling *Innst.S.nr 200 (2002 – 2003)* til stortinget 8.mars 2003. Komiteen bestod av representanter fra Høyre, Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Venstre og den uavhengige representanten Jan Simonsen. Behandlingen i komiteen var lukket, innstillingen var kortfattet og på 8 sider. Komiteen skrev at denne saken var en oppfølging av *Stortingsmelding nr.14 (2000 – 2001) Børs og katedral* og en konsekvens av at skolens rolle som ansvarlig for Den norske kirkes dåpsopplæring tok slutt ved endringer i grunnskoleloven i 1969 og ved innføringen av KRL-faget i 1997. Disse endringene førte til at Den norske kirkes behov for å utarbeide egen dåpsopplæring ble forsterket. (Innst.s.2) Dette viser at denne saken hadde sammenheng med andre politiske prosesser om forholdet mellom skole, Den norske kirke og Staten.

Innstillingen fra komiteen viste at et flertall ga støtte til hovedlinjene i *Stortingsmelding nr 7 (2002 – 2003) Trusopplæring i ei ny tid*. Flertallet bestod av Høyre, Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og representant Simonsen, viser til at en økonomisk satsing på dåpsopplæring i Den norske kirke fører til at andre tros- og livssynssamfunn får samme økning, regnet pr medlem.

(Innst. s.7)

Fremskrittspartiet og den uavhengige representanten Jan Simonsen, utgjorde mindretallet på flere punkter. De ønsket en begrenset dåpsopplæring i Den norske kirke, men var prinsipielt uenige i at denne reformen skulle gjelde alle tros- og livssynssamfunn og støttet derfor ikke Trosopplæringsreformen. De brukte konsekvent begrepet dåpsopplæring i sine innlegg. Når jeg i det følgende viser til flertallet i komiteen er det dette flertallet som ligger til grunn. Der flertallet utgjorde en annen konstellasjon blir det flertallet beskrevet.

På noen punkter ble det lagt frem forslag fra et mindretallet i komiteen. Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti la frem forslag om at trosopplæring ikke skulle gjennomføres i åpningstiden for skolefritidsordningen. Fremskrittspartiet og Simonsen la frem et utvidet forslag om at dåpsopplæring ikke skulle kunne gjennomføres i skolens eller skolefritidsordningens åpningstider. Fremskrittspartiet og representant Simonsen la og frem forslag der de ber Regjeringen legge frem en sak om endring av kirkelovens § 36 slik at konfirmasjonsundervisningen ikke kan foregå i skoletiden. (Innst. s. 8) Disse forslagene som handlet om mulighet til å ha trosopplæring i skoletiden og i SFO (skolefritidsordningen) ble mye diskutert i stortingsdebatten. De la og frem forslag om at det måtte gjennomføres en brukerundersøkelse blant foreldre og barn om behovet for dåpsopplæring og at svarene på denne undersøkelsen skulle være grunnlaget for en eventuell dåpsopplæringsreform.

Fremskrittspartiet og representant Simonsen la og frem andre forslag som fikk lite oppmerksomhet og støtte i Stortingsdebatten. De forslagene handlet om å styrke og videreutvikle KRL- faget i grunnskolen og i lærerutdanningen og et forslag om at Regjeringen skulle begynne full utredning om hvordan Den norske kirke skulle finansieres etter et skille mellom Stat og denne kirken. Et annet forslag var at Regjeringen skulle utarbeide en finansieringsmodell for dåpsopplæring som bygde på et stykkprisprispripp, slik at den enkelte menighet skulle få utbetalt en sum fra Staten per deltaker i dåpsopplæringen. (Innst. s. 7)

Stortingsdebatten

Stortingsdebatten om Trosopplæringsreformen foregikk 27. mai 2003. Det var innstillingen fra komiteen som var grunnlaget for debatten og det var satt av 1 time og 15 minutt til debatten, det var ikke lagt opp til en lang debatt. Arbeiderpartiet og Høyre hadde 15 minutt taletid hver, Fremskrittspartiet, Sosialistisk venstreparti og Kristelig folkeparti hadde 10 min taletid hver, Senterpartiet, Venstre, Kystpartiet og Representanten Jan Simonsen hadde 5 minutt taletid hver. I tillegg var det mulighet for replikker

De som tok ordet i denne saken var slik:

- For Høyre (H): Jan Olav Olsen (saksordfører) og Søren Fredrik Voie
- For Arbeiderpartiet (Ap): Eva M. Nilsen, Karita Bekkemellem Orheim, Vidar Bjørnstad
- For Sosialistisk Venstreparti (SV): Rolf Reikvam (leder i komiteen) og Lena Larsen

- For Fremskrittspartiet (FrP): Arne Sortevik
- For Kristelig Folkeparti (KrF): Elsa Skarbøvik, Arne Lyngstad og Jan Sahl
- For Senterpartiet (Sp): Rune J. Skjælaaen
- For Venstre (V): Trine Skei Grande
- Statsråd Valgerd Svarstad Haugland (KrF)

Det var ikke lang taletid hvert parti fikk og da er det interessant å se hva de faktisk valgte å bruke tiden sin til. Tillegg var det få fra hvert parti som tok ordet og det kan tyde på at de har valgt noen få til å representere partiets syn på saken. Det var store forskjeller på hva de brukte tiden sin på og det gjenspeilte hva de synes var viktig i denne saken. Jeg har valgt å ikke nevne hvilken representant som sa hva, men omtaler de for eksempel som «Høyre representant» eller bare «Høyre sa», fordi representantene uttalte seg på vegne av partiet.

Referat fra stortingsdebatten er annerledes enn de andre dokumentene, fordi det er et nøyaktig referat av muntlige innlegg og replikker. Da blir formen annerledes enn når dokumentene er en skriftlig utredning, en melding eller formulerte innstillinger.

Stortingsdebatten var offentlig, det vil si at alle som ville kunne komme og høre hva representantene sa, og det var i denne debatten representantene diskuterte, begrunnet og forsvarte sine partipolitiske synspunkter offentlig.

Referat fra stortingsdebatten er på 37 sider og er det mest omfattende dokumentet i denne analysen. Det er ikke en systematisk og tematisk framstilling, slik som de andre dokumentene er. Jeg har valgt å strukturere denne analysen av stortingsdebatten ved tre av forskningsspørsmålene, for å få frem det som er relevant i forhold til problemstillingen.

Stortingsdebatten utdypet behandlingen i komiteen, så jeg har valgt å se på innstillingen fra komiteen og stortingsdebatten i samme kapittel.

Jan Olav Olsen (Høyre), saksordfører begynte debatten med å oppsummere arbeidet i komiteen. Han beskrev arbeidet i komiteen slik:

Det er svært gledelig at det er stor enighet i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om ønsket og nødvendigheten av at trosopplæringen blir styrket og fornyet. En samlet komitee understreker viktigheten av at barn og unge får

opplæring i egen tro. Kunnskap om og kjennskap til eget ståsted er nødvendig for å kunne utvikle egen identitet og for å kunne være trygg på egen identitet. En samlet komitee understreker også at dette er viktig i et samfunn med økende kulturelt og religiøst mangfold, slik som vårt. (St.debatt s.2933 - 2834)

Det var like stor enighet om hovedlinjer og intensjon med trosopplæringsreformen både i komiteen og stortingsdebatten. Mange representanter sa at dette var en stor og viktig sak og takket de andre partiene for godt samarbeid. Sitatet viser at politikerne så dette i sammenhengen med identitet og pluralisme problematikken, fordi de understreket at en trygg identitet var viktig i et mangfoldig samfunn. Dette viser at identiteten får fokus når dens betingelser blir vanskelige. (Krogseth, 2001)

Forskjellene kom fram når en begynte å studere hvordan det enkelte parti definerte opplæringen, hva som var utgangspunktet og hensikten med opplæringen. Partiene brukte ulik argumentasjon når de begrunnet Trosopplæringsreformen, fordi partiene bygde på ulike ideologier og hadde ulike syn på hvordan samfunnet burde styres og organiseres. Dette ga seg utslag i hva de mente om Den norske kirke og religionene sin rolle i samfunnet.

Saksordføreren beskrev prosessen slik:

I denne saken tror jeg faktisk det er viktig å trekke fram andre ideologiske aspekter enn de som går på sosialisme, konservatisme, liberalisme.. Her har det vært et felles ønske om å fra alle partiene i komiteen om å si noe som støtter opp om Regjeringen i forhold til visjoner og målsettinger. Men når det gjelder de konkrete punktene for å få dette arbeidet i gang, for å få satt reformen i sving og utruste kirken har det vært lettere å komme til enighet med SV og AP. (St.debatt. s. 2935)

5.2 Hvordan ble trosopplæring definert i de ulike partiene?

Jeg vil i det følgende se om partiene beskrev trosopplæring med vekt på funksjon eller innhold (Engen, 1998, s. 275 – 276). Det var ikke alle partiene som sa noe grunnleggende hva de mente med begrepet trosopplæring.

Høyres representanter sa at utgangspunktet for opplæringen var dåpen og dåpsløftet som foreldre og faddere ga ved døpefonten, og mente at trosopplæringen skulle hjelpe foreldre

og faddere med å oppfylle dåpsløftet. De omtalte trosopplæring som et stabiliserende element i samfunnet og viste til at trosopplæring har en samfunnsverdi og de la vekt på både innholdet og funksjonen til opplæringen.

Arbeiderpartiet nevnte ikke dåpshandlingen, og de mente det var foreldrene sitt behov og ønske for trosopplæring som burde vært grunnlaget for denne reformen. De mente hensikten med trosopplæringsreformen var å gi et tilbud til foreldre i trosopplæringen, uten at de sa noe mer konkret om hva dette tilbudet skulle inneholde. De sa og at det var viktig med trosopplæring for fortsatt ha en åpen og samlende folkekirke, og det ser ut som de la mest vekt på funksjonen til trosopplæringen.

Fremskrittspartiet brukte bare ordet dåpsopplæring, men de nevnte ikke selve dåpshandlingen. De sa ikke noe om hensikten med opplæringen og mente en måtte spørre foreldrene hva de ønsket, og la mer vekt på foreldrenes behov enn på Den norske kirkes behov for opplæring. Dette har sammenheng med ideologien deres «Fremskrittspartiets ideologiske grunnlag, liberalismen, tar utgangspunkt i at folk selv er bedre i stand enn politikerne til å bestemme hva som er best for seg og sine» (www.frp.no)

Sosialistisk Venstreparti sa ikke noe om utgangspunktet for trosopplæring, men mente noe om hvordan den skulle være:

Vi skal ikke ha en ny søndagsskole, det er det viktig å understreke, men vi skal ha et mangfold av tilbud som er inkluderende, som gir rom for barn fra familier som har ulik bakgrunn, men som likevel vil være en del av dette fellesskapet, og som vil benytte seg av dette utdanningstilbudet. (St.debatt s. 2942)

Søndagsskolen ble her fremstilt som motsetning til mangfold og inkludering. Det kan bety at de mente søndagsskolen var ensidig og ekskluderende. Hensikten med trosopplæring var å ha et mangfold av tilbud som var inkluderende, som mange vil benytte seg av, samtidig som de omtalte trosopplæringen som et utdanningstilbud. Det kan se ut som Sosialistisk Venstreparti la mest vekt på funksjonen til trosopplæringen.

Kristelig Folkeparti pekte på at trosopplæringen var godt begrunnet i Den norske kirkes oppdrag og viste til Jesu ord som står i Bibelen «idet dere døper dem ... og lærer dem å holde alt det jeg har befalt dere». (St.debatt s. 12943) De la vekt på ansvaret både foreldre og Den norske kirke hadde til å gi dømte barn opplæring i dåpens innhold. Hensikten med

trosopplæringen var å lære om dåpens innhold, gi identitet om egen tro, gi kunnskap om vår kulturarv, og sikre oppslutning om Den norske kirke som folkekirke. Kristelig folkeparti la vekt på både innhold og funksjon til opplæringen.

Senterpartiet var det partiet som tydeligst sa at Den norske kirke hadde forpliktelse overfor det dømte barnet og foreldrene til å gi dåpsopplæring, og de mente det var denne forpliktelsen som var utgangspunktet for trosopplæringen. Hensikten var å lære barnet opp i den kristne tro og denne reformen handlet om å hjelpe Den norske kirke til å ta dette ansvaret, slik en av representanten sa det:

Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet etterlyser kartlegging av behov. Jeg mener at dette er å starte i totalt feil ende. Trosopplæring i vår kirke følger av at barn blir dømpt, der Kirken forplikter seg sammen med foreldre til å gi opplæring i den kristne tro. Og dersom ikke Kirken settes i stand til denne oppgaven, svikter den både foreldrene og den dømte, og faktisk også sitt ansvar som kirke. Det er her Stortinget går inn og tar ansvar og vil starte et prosjekt over en femårsperiode som skal gi Kirken rammevilkår slik at Kirkens forpliktelser faktisk kan bli oppfylt. (St.debatt s. 2945)

Senterpartiet uttrykte her tydelig at Den norske kirkes ansvar for dåpsopplæring er grunnlaget for denne Trosopplæringsreformen.

Senere beskrev de hensikten med trosopplæringens slik:

Når vi snakker om tro og trosopplæring, snakker vi ikke om en slags intellektuell læring eller skole. Tro handler først og fremst om deltakelse og tilhørighet. Derfor handler trosopplæring først og fremst om å skape ulike møtesteder i Kirken der barn og unge kan kjenne seg hjemme. Det er jo her utfordringen for Kirken ligger: å nå de brede lag av dømte – ikke de ti første prosentene, men kanskje 70 pst. (St.debatt s.2945)

Det påpekte her at det var viktig å nå flest mulig dømte og de la vekt på deltakelse og tilhørighet slik at barn og unge følte seg hjemme i Den norske kirke. Senterpartiet syntes Statskirken var viktig og de sa i et annet innlegg at de ønsket en bred og åpen folkekirke. De sa noe om både innholdet og funksjonen til trosopplæringen.

Innleggene i debatten viste at partiene hadde ulike perspektiv på trosopplæring i forhold til hva som var utgangspunktet og hva som var hensikten med trosopplæringen. Noen mente det var foreldrene sine ønsker, noen mente det var Den norske kirkes ansvar for å følge opp dåpshandlingen og noen mente det var det flerreligiøse samfunnet som var grunnlaget for opplæringen. Flere parti la vekt på at det var viktig at opplæringen skulle være variert, mangfoldig, aktiviteter som nådde flest mulig, fellesskap som var inkluderende og det skulle ikke være ensidig undervisning. Partiene beskrev stort sett trosopplæringen uti fra funksjonen opplæringen skulle ha for enkelt personer og i samfunnet. Senterpartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti sa noe om at innholdet i opplæringen var forankret i dåpen og noe gudommelig.

5.3 Hvordan begrunnet partiene på Stortinget Trosopplæringsreformen?

Nå skal jeg beskrive de argumentene komiteen og stortingspolitikere brukte for å begrunne reformen. Kort fortalt blir reformen begrunnet med behov/etterspørsel fra foreldrene, hjelp til foreldre, hjelp til Den norske kirke, hjelp til å leve sammen i et flerreligiøst samfunn, hjelp til å bli trygg på egen identitet, beholde folkekirken, konsekvens av KRL-faget. Finansiering blir begrunnet med at det var viktig at lokalnivået fikk mest mulig penger, reformen skulle ikke være sentralstyrt, oppslutning, bredde og resultat var forutsetning for økonomisk støtte. Det ble og sagt at dette var noe nytt, det hadde sammenheng med innføring av KRL-faget og det fullførte skillet mellom Den norske kirke og skolen. Trosopplæring ble nå fullt og helt foreldrene i samarbeid med Den norske kirke eller andre tros- og livssynssamfunn sitt ansvar.

5.3.1 Endringer i skolens kristendomsfag

Et flertall, medlemmene fra Høyre, Kristelig Folkeparti, Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Venstre, viser til at en viktig begrunnelse for statlig finansiering av tros- og livssynsamfunnenes trosopplæring er at skolens ansvar for kristendomsopplæringen ble endret ved grunnskoleloven av 1969. Etter innføring av KRL-faget til et konfesjonsfritt skolefag ble det satt en endelig sluttstrek for skolens medansvar for kirkens trosopplæring.» (Innst. s.6)

Flere stortingspolitikerne viste til at denne endringen var en viktig bakgrunnsfaktor for at det var nødvendig å legge til rette slik at Den norske kirke fikk mulighet til selv å ta ansvar for opplæring av barna de døper. Dette punktet var det ikke uenighet om.

5.3.2 Behov og etterspørsel

Det var delte meninger om grunnlaget, hvor stor etterspørsel og behov det var for denne Trosopplæringsreformen. De ulike meiningene gikk på hvordan kartlegging av foreldrenes ønske og behov skulle foregå. Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet mente det måtte gjennomføres en brukerundersøkelse, mens de andre partiene mente antall døpte barn var god dokumentasjon på at foreldrene ønsket tilbud om trosopplæring. Dette aktualiserte en annen problemstilling, skulle det være foreldrenes behov eller Den norske kirkes behov for å lære opp barna de døpte som skulle legge premissene for denne kirkes dåpsopplæring?

Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet sa tydelig at det burde vært gjort et grundigere forarbeid for å kartlegge foreldrenes behov og ønsker. Fremskrittspartiet la frem et eget forslag om å gjennomføre en behovsundersøkelse og de begrunnet sitt synspunkt slik:

Fremskrittspartiet ønsker ikke å skrive ut en blankosjekk. Selv om også Fremskrittspartiet har tro på intensjonen og visjonen, kan vi ikke gi klarsignal til et så omfattende prosjekt som er så til de grader basert på gode hensikter og fromme ønsker. Fremskrittspartiet kan ikke anbefale at det settes i gang et forsøk som ikke har avklart mer om hva tilbudet vil inneholde, om dette er et innhold som blir etterspurt av foreldre, barn og ungdom samt hvilket omfang en slik etterspørsel kan påregnes å ha. (St.debatt s. 2939)

Å la etterspørsel og behov styre vedtak er en markedsliberalistisk tanke og et trekk ved politikken til Fremskrittspartiet, som er et liberalistisk parti. Det var flere representanter som sa at de ikke forstod Fremskrittspartiet sin holdning her og mente de trakk den markedsliberalistiske holdning for langt, ved å la etterspørsel og behov styre Den norske kirkes oppdrag.

Det som er interessant er at det kan se ut som Arbeiderpartiet, som er et sosialistisk parti, og var preget av markedsliberalistisk tankegang på dette punktet. Til tross for at det ikke ble noe behovsundersøkelse så stemte de likevel for reformen, fordi de syntes det var viktig å

komme i gang. Det kan se ut som de brukte behovsundersøkelse som argument for å begrense den økonomiske rammen, slik sitatene fra Arbeiderpartiet viser:

Dagens innstilling viser at alle partiene, med unntak av Fremskrittspartiet, er enig i behovet for dåpsopplæring, at den skal starte nå, og at det er behov for å styrke og fornye trosopplæringa for alle tros- og livssynsorganisasjoner. Meldinga legger opp til en svært omfattende opplæring, både økonomisk og organisatorisk, uten noen form for kartlegging eller noen form for undersøkelser av hva medlemmer av Kirken tenker, eller hva medlemmene mener skal ligge i begrepet dåpsopplæring.

Dåpsopplæring handler om hva slags rolle staten skal ha i forhold til spørsmål som tros- og livssynssamfunnene jobber med. Hvordan vi politikere velger å bruke fellesressursene, er viktig, og gir et signal om hva man prioriterer. Det er vanlig etter mitt syn å kunne legge fram dokumentasjon som kan begrunne bruk av ressurser.

(St.debatt s. 2936)

Arbeiderpartiet brukte her forskning og dokumentasjon som grunnlag for sin politikk og for bruk av fellesressurser og de mente mangel på dokumentasjon var meldingas store svakhet.

Høyre representant kommenterte dette innlegget til Arbeiderpartiet på denne måten: «Når 80 % av foreldrene lar sine barn døpe og ved døpefonten lover å oppdra barna i den kristne tro, hva slags sterkere behovsvurdering er det da Arbeiderpartiet ønsker?» (St.debatt s. 2937)

Kristelig Folkeparti mente Den norske kirkes sitt behov for opplæring av barna de døde var godt nok grunnlag for denne reformen. De kommenterte innleggene til Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet slik:

Kirkens oppdrag oppfattes på bakgrunn av bruk og etterspørsel, man etterlyser brukerundersøkelser. For meg virker dette som et nokså markedsbasert kirkesyn, som ikke tar utgangspunkt i Kirkens dåpsoppdrag. Den alene er grunn god nok til å sette i verk en trosopplæringsreform. Kirkepolitikken må jo ta utgangspunkt i Kirkens oppdrag, ikke ut fra den dagsaktuelle Gallup eller etterspørsel. (St.debatt s. 2951)

Her var Kristelig folkeparti veldig tydelig på at grunnlaget for reformen var Den norske kirkes forpliktelse om å lære opp barna de døper, og de mente dette var et selvstendig argument for Trosopplæringsreformen.

Venstre ble utfordret på at de vanligvis var opptatt av å kartlegge behov og ønsker og å spør brukerne av offentlige tjenestene, da svarte Venstre sin representant følgende:

Vi i Venstre har stor sans for bestiller /utførerfunksjonen på mange områder av livet, men en avkryssing på hvilke bud man syns det er viktig at ens barn lærer, eller hvilke andre livstesesom man syns det skal være behov for, er en litt rar holdning til begrepet «tro». (St.debatt s.2946)

Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mente at antall døpte var en brukerundersøkelse i seg selv og en bekreftelse og dokumentasjon på at foreldre ønsket denne reformen. De mente det høye dåpstallet i Den norske kirke viste at det var et behov for tilhørighet og felleskap og at det da var Statens ansvar å legge til rette, slik at Den norske kirke kunne ta ansvar for opplæring av barna de døde.

Kristelig Folkeparti sa det slik:

I Norge bærer vi med oss en kristen kulturarv, og Kirken er den fremste formidler av den kristne tro og tradisjon. Når vel 80 pst. av alle barn døpes i Kirken og 70 pst. konfirmeres, viser det nærheten de fleste opplever til Kirken. Kristelig Folkeparti ser på dette som en brukerundersøkelse i seg selv. For dette er ikke en passiv tradisjon, men en aktiv handling som det norske folk tar del i. (St.debatt s. 2943)

Sosialistisk Venstreparti la og vekt på antall barn som blir døpt. De brukte og Statskirkeordningen som et argument for at de støttet Trosopplæringsreformen, fordi de mente at Statskirkeordningen medførte et statlig ansvar for å legge til rette for trosopplæring, slik dette sitatet viser:

Fortsatt står Kirken sterkt i befolkningen. 80 pst. av barna blir døpt. En stor del av ungdommen blir konfirmert i Kirken. Vi velger å oppfatte dette som at det er et behov i folket for å føle tilhørighet og for å være en del av et religiøst og kulturelt fellesskap. Er dette en riktig tolkning av hvorfor folk velger å døpe barna sine, har Kirken en viktig oppgave i å hjelpe folk inn i dette fellesskapet. En må gi dem mulighet til å ta del i det som binder fellesskapet sammen, og gi dem trygghet på det Kirken står for i møte med andre tros- og livssyn.Så lenge vi har en statskirke, blir det det store fellesskapets, statens, oppgave å legge til rett for at Kirken kan gjøre den oppgaven som medlemmene, slik vi tolker dette, forventer at det skal gjøres. Det er

denne erkjennelsen som ligger bak vår støtte til at statlige midler settes inn i en systematisert trosopplæring i regi av Den norske kirke. (St.debutt s 2941)

5.3.3 Folkekirke

Komiteen viser til de store endringene som har funnet sted i det norske samfunnet de siste tiårene. Variasjonene i tros- og livssynsorganisasjonene og det religiøse og kulturelle mangfoldet er økende. Fremdeles er likevel medlemstallet i Den norske kirke høy, cirka 86 % og nærmere 80 % av alle nyfødte blir døpt.....Komiteen vil derfor fremheve at den nærheten mellom folk og kirke som har preget vårt land gjennom tusen år, fremdeles er tilstede. Den norske kirke er en bred folkekirke som favner det store flertall av befolkningen. (Innst. s. 2)

For at Den norske kirke fortsatt skal være en bred folkekirke, er det av avgjørende betydning at barn og unge får grunnleggende kunnskap om den kristne tro og gis støtte til å mestre sitt liv i lys av den kristne tro. (Innst. s. 3)

Disse sitatene fra komiteinnstillingen viser at de mente Trosopplæringsreformen var viktig, slik at Den norske kirke kunne fortsette å være Folkekirke med stor oppslutning i befolkningen. Samtidig la komiteen noen føringer, fordi opplæringen skulle føre til at Den norske kirke fortsatte å ha stor oppslutning, være samlende og ivareta den funksjonen som denne kirken hadde i det norske samfunnet. Føringer for opplæringen gikk på at alle måtte møtes med respekt og tillit, opplæringen skulle speile hele bredden og opplæringen skulle ha lav terskel. Den norske kirke ble stilt overfor disse kravene, men de andre tros- og livssynssamfunnene ble ikke det. Dette var en av konsekvensene og utfordringene ved Statskirkeordningen. Staten kunne styre Den norske kirke mer enn andre tros- og livssynssamfunn, fordi de siste hørte til i den private sfære og Den norske kirke var en del av den offentlige sfære og underlagt statlig styring. (Oftestad, 1989).

Alle partiene mente at Trosopplæringsreformen var viktig for å opprettholde oppslutningen om Den norske kirke. Spesielt Arbeiderpartiet og Senterpartiet understreket, i både komiteen og debatten, at de ønsket en åpen og samlende Statskirke og Folkekirke som kunne bidra til å styrke fellesskapsverdier som nestekjærlighet, menneskeverd, omsorg for vanskeligstilte og internasjonal solidaritet. Sosialistisk Venstreparti sa dette var en prinsipiell

sak for dem, at så lenge Staten hadde en kirke som var omtalt i grunnloven, så måtte Staten ta ansvar for denne kirken.

Dette må og ses i sammenheng med den posisjonen og særstillingen som Den norske kirke har hatt gjennom historien, den kristne kulturarven som preget det norske samfunnet, og behovet for en felles kultur i det mangfoldige Norge. Teorien om dobbelt kvalifisering og integrerende sosialisering kan være en teoretisk ramme å forstå dette i (Engen, 1989) En kan og se det i sammenheng med teorier om identitet, der kontinuitet og integrasjon er viktig for identitetsdannelsen. Den kristne kulturarven og Den norske kirke representerte noe stabilt og en kontinuitet i et samfunn som var preget av pluralisering, differensiering og individualisering (Krogseth, 2001)

5.3.4 Rammer og organisering

NOU 2000:26 og Stortingsmeldingen⁷ (2002-2003) foreslo at trosopplæringen skulle være på 315 timer per barn opp til 18 år. Det timetallet var basert på utrekninger av antall timer kristendom hadde mistet ved endringer i kristendomsfaget på skolen. Det var enighet om at 315 timer skulle være en dimensjoneringsnorm, men ikke et lovfestet timetall. Komiteens flertall mente at timetallet måtte være en veiledende dimensjoneringsnorm og at opplæringen skulle ha fokus på innhold og bredde og ikke på telling av timer. (Innst. s.4)

I debatten sa en Senterpartirepresentant det slik:

Flertallet er også tydelig på at disse 315 timene som det er snakk om, skal være en dimensjoneringsnorm. Opplæringen skal organiseres og ha fokus på innhold og bredde, og ikke på telling av timer. Det er den lokale menighet som skal utvikle og organisere trosopplæringen, og som sjøl skal sette rammene for innholdet.

(St.debatt s. 2944)

Et av punktene som endret seg i løpet av denne prosessen var om trosopplæringen skulle være en lovfestet rett eller frivillig ordning. NOU 2000:26 anbefalte at opplæringen skulle lovfestes, men Regjeringen mente at trosopplæringen ikke kunne være en lovfestet rett. Dette punktet ble ikke debattert noe særlig og det var enighet om at det ikke skulle være en lovfestet rett. Begrunnelsen var at foreldrene og barna må få velge selv, og at det var en del av foreldremandatet.

Stortingsmeldingen fulgte anbefalingen fra NOU 2000:26 og la opp til en prosjektstilling i hvert bispedømme og en nasjonal prosjektgruppe som skulle lede forsøksfasen i reformen. Flertallet i komiteen sa tydelig at reformen skulle ha en lokal forankring, og de sa at organiseringen av reformen måtte endres fra å være sentralstyrt til å bli lokalstyrt. Helt konkret sa flertallet i komiteen at de ikke støttet forslaget til Regjeringen om å opprette prosjektlederstillinger i hvert bispedømme. (Innst. s.5)

I Stortingsdebatten ble det understreket fra mange at det var viktig at mest mulig av pengene gikk til de lokale menighetene og at det var de lokale menigheten som skulle ha ansvar for rammen og innholdet i opplæringen. Det ble poengtert at det skulle være minst mulig byråkrati og det nasjonale sekretariatet skulle ikke lede, bare ha en koordinerende og tilretteleggende funksjon. Senterpartiet sa det slik:

Prosjektorganisering over en femårsperiode nasjonalt skal først og fremst være med og motivere og rettlede de lokale menighetene. De skal ha oversikt over forsøks- og utviklingsarbeidet og gjennom evalueringsarbeidet spre erfaringer til menighetene lokalt. Vi ønsker altså ikke en byråkratisk organisering med prosjektleder i hvert bispedømme. Vi mener prosjektmidlene først og fremst skal brukes til lokale tiltak. (St.debatt s. 2944)

Noen mente komiteen hadde snudd reformen på hode, andre sa at tyngdepunktet var flyttet litt. Dette viste at det var litt ulikt hvor mye vekt de la på den praktiske organiseringen i forhold til selve intensjonen med reformen, som var å styrke trosopplæringen for barn og unge. Det var et poeng at det skjedde en endring fra en sentralstyrt måte å tenke på og til mer fokus på at det skulle være en grasrotbevegelse. Statsråden sa at denne endringen levde hun godt med, så lenge grunnlaget for meldinga å gi barn og unge opplæring i egen tro stod fast. Arbeiderpartiet har ofte vært skeptisk til sentral styring av Den norske kirke og de sa at denne endringen, fra sentralstyring til lokalstyring, var en av årsakene til at de valgte å støtte reformen.

Komiteen understreker at det var menighetene lokalt som skal være garantisten for at bredden i folkekirken blir ivaretatt i opplæringen. Samarbeid med ulike organisasjoner må legge til grunn at opplæringen skal ha inkludering og respekt for mangfold som mål. Komiteen vil derfor understreke at frivillige organisasjoner kan

være en del av opplæringen i den grad de respekterer opplæringens krav til inkludering og mangfold. (Innst. s.3)

Alle var enige i at frivillige organisasjoner var en viktig del av opplæringen, men hvorfor følte komiteen det var nødvendig å understreke så tydelig at de frivillige organisasjonene bare kunne være en del av opplæringen dersom de respekterte kravet om inkludering av mangfold? Hvorfor hadde de ikke samme tillit til at de frivillige organisasjonene tok hensyn til mangfoldet og inkluderte alle? Det kan tyde på noen hadde en negativ holdning eventuelt fordommer mot de frivillige organisasjonene. Dette kan ses i sammenheng med at frivillige (også kalt lekfolk) i løpet av historien hadde etablert kristne organisasjoner innenfor Den norske kirke for å få et friere forhold til Staten og den statlig styringen. Disse frivillige organisasjonene var en del av Den norske kirke, men virksomheten deres var innenfor den private sfære, og da unngikk de statlig styring. Slik har Staten hatt mer styring og innflytelse på det som skjedde i Den norske kirke enn i de frivillige kristne organisasjonene. (Oftestad, 1989) Samtidig kan en legge merke til at komiteen påpekte ikke dette overfor de andre tros- og livssynssamfunnene, som og fikk støtte selv om de har samme relasjon til Staten som de frivillige organisasjonen.

5.3.5 Likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og representanten Simonsen, ser det som et viktig prinsipp at de ulike tros- og livssynssamfunn skal være likestilte når det gjelder offentlig støtte. Flertallet viser i denne forbindelse til Lov av 13. juni 1969 om trdomssamfunn og ymist anna og Lov av 12. juni 1981 om tilskott til livssynssamfunn. Av reglene i disse lovene følger det at en økonomisk satsing på dåpsopplæring i Den norske kirke vil føre til samme økning i den offentlige støtte til andre tros- og livssynssamfunn, regnet pr. medlem. Denne økningen må ha som mål å styrke tros- og livssynsopplæringen i det enkelte samfunn. Flertallet vil likevel understreke at det må være det enkelte tros- og livssynssamfunn selv som tar stilling til hvordan opplæringen skal organiseres. (Innst. s.3)

Fremskrittspartiet og representanten Simonsen var prinsipielt uenig i at andre trus og livssynssamfunn skulle få samme støtte som Den norske kirke, og dette var hovedårsaken til at de ikke tilhørte flertallet som støttet reformen. Alle de andre medlemmene i komiteen og

i Stortinget mente prinsipielt at alle tros- og livssynssamfunn måtte bli likebehandlet med Den norske kirke angående offentlig støtte i henhold til lovverket. Disse to lovene sa at en hadde religionsfrihet i Norge og de regulerte Statens forhold til tros- og livssynssamfunn. Prinsipielt ville det innebære at en økonomisk satsing på dåpsopplæring i Den norske kirke måtte medføre samme økning i statlig støtte til andre trossamfunn pr. medlem.

Fremskrittspartiet la frem sine meninger veldig tydelig:

En forsterket dåpsopplæring i statskirkeordningen bør etter Fremskrittspartiets syn derfor finansieres av staten. Vi mener at dette er en oppgave som faktisk er en særoppgave direkte pålagt av staten, og som derfor skal finansieres utenfor rammen av lov om tilskudd til livssynssamfunn. Vi legger til grunn at fremtidig bevilgning ikke automatisk medfører at det bevilges midler til andre tros- og livssynssamfunn, og at forskrift om nødvendig må klargjøres og suppleres på dette punkt. (St.debatt s. 2939)

Når vi har brukt uttrykket «særoppgave», er det for å understreke at vi ikke vil ha denne automatikken som flertallet legger inn i gjeldende lovgivning, og som betyr at de som representerer andre tros- og livssynssamfunn, sitter og venter på en sjekk. Vi synes ikke det skal være automatikk i det. Når vi har flyttet denne viktige oppgaven med dåpsopplæring og kristendom – som er det bærende livssyn i Norge – ut av skolen og sagt at Kirken skal ha ressurser til å gjøre dette på egen hånd, må vi sørge for at de får det. Men det betyr ikke at andre dermed skal sitte oppe i trillebåren. (St.debatt s. 2940)

På den andre siden var Sosialistisk Venstreparti like krystallklar på at likebehandling var en viktig premis for at de skulle støtte reformen, og sa det slik:

Et viktig poeng med trosopplæringsreformen er at man likestiller alle trosretninger når det gjelder tilskudd. Dette er ikke en reform bare for kirken, men en reform der tilskuddet til alle trossamfunn trappes opp. (St.debatt s. 2952)

Vi er et pluralistisk samfunn og ulike tros- og livssyn lever side om side. For oss er det derfor selvsagt at alle skal ha samme støtte. Alle skal ha samme mulighet til å drive trosopplæring innenfor sitt tros- og livssynssamfunn. Vi kan ikke akseptere en favorisering av ett bestemt trossamfunn, derfor er det viktig for oss å understreke at

ordningen med statlige midler skal brukes inn mot alle trossamfunn.

(St.debatt s. 2941)

Dette må ses i sammenheng med demokratireformer, endring av grunnloven, religionsfrihet og menneskerettigheter. I et demokratisk land som Norge må Stortinget likebehandle alle religioner.

5.3.6 Trosopplæring i skolefritidsordningen

Dette temaet ble mest diskutert i stortingsdebatten. Det var ulike meninger om det skulle være mulig å ha trosopplæring i skolefritidsordningen (SFO). Da denne debatten pågikk var det mulighet for å ha noen timer trosopplæring i SFO-tiden. NOU 2000:26 og Stortingsmelding nr 7 (2002-2003) la opp til at det kunne prøves ut ordninger med å ha noe av trosopplæringen i SFO-tiden. Mindretallet Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre mente at det var foreldre og den lokale skole som skulle avgjøre om trosopplæringen kunne være en del av SFO-tilbudet.

Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti la frem følgende forslag: «Trosopplæring skal ikke gjennomføres i åpningstiden for skolefritidsordningen.» (St.debatt s.2966).

Fremskrittspartiet stemte også for dette forslaget og det fikk da flertall. Det var det eneste forslaget om endring som fikk flertall. Arbeiderpartiet la stor vekt på dette og sa at denne endringen var en av årsakene til at de støttet reformen.

Det var gjennom representantene sine innlegg om dette temaet at de ideologiske motsetningene kom tydeligst frem. De ulike synene gikk på om en mente SFO var en del av skoletiden eller om SFO var et frivillig tilbud utenom skoletiden. Et annet perspektiv som ble diskutert var om trosopplæring var en segregerende eller ikke-inkluderende aktivitet. En aktuelle problemstillingen var hvem skulle bestemme innholdet i SFO, var det Stortinget eller den lokale skole og foreldrene?

Kristelig Folkeparti uttrykte sin mening slik:

For Kristelig Folkeparti er SFO et frivillig tilbud. Det er ikke en del av skolen. Som det stod i St.meld. nr. 40 for 1992-1993, som jeg viste til tidligere, var det meningen – det er veldig viktig – at de lokale organisasjoner i miljøet på hjemmebane skulle kunne ta del i SFOs arbeid og være en naturlig del av barns hverdag. Det er en frivillig ordning.

Det er i dag innført på en veldig god måte. Vi har fått tilbakemeldinger på at dette fungerer. Foreldre ønsker det. Hvorfor skal Stortinget ta fra dem det? (St.debatt s. 2944)

Høyre la frem sin mening på følgende måte:

Skolefritidsordningen ble innført bl.a. i den hensikt å kunne slippe til ulike organisasjoner med sitt aktivitetstilbud. Her bør det være en naturlig plass for menigheter, organisasjoner, livssynsorganisasjoner og andre som ønsker å gi et fritidstilbud til barn. Jeg må innrømme at jeg ser ingen inkonsekvens i at vi har tatt dette ut av skolen og gitt det plass i skolefritidsordningen. Tvert imot, det er etter min mening en helt naturlig sak at også menighetene og livssynsorganisasjonene kan få slippe til innenfor skolefritidsordningen, som altså er et frivillig tilbud til de mange barn som ønsker å benytte det. (St.debatt s. 2935)

Både Sosialistisk Venstreparti og Arbeiderpartiet var helt uenige med Kristelig Folkeparti og Høyre på dette punktet. De synes det var en uheldig sammenblanding å ha trosopplæring i SFO og de var veldig tydelige på at trosopplæring ikke skulle kunne gjennomføres i åpningstida for skolefritidsordninga. Arbeiderpartiet brukte veldig mye av sin taletid på dette punktet og de hadde mange innlegg slik som dette:

Når det gjelder SFO, vil det etter min oppfatning være en uheldig sammenblanding å gjøre SFO til en del av trosopplæringa. Videre vil det også kunne gi et uheldig skille mellom barn med ulike religioner. Hvordan skal en seksåring forstå et slikt skille? (St.debatt s. 2936)

Vi har en visjon om at SFO skal være inkluderende, det skal være et fellesskap, og det skal være verdier. Men verdier er altså ikke det samme som religionsundervisning... Vi ønsker ikke et SFO hvor man åpner for påvirkning av små barn inn i en trosretning. Jeg er glad for at SFO skal være et åpent tilbud med mange aktiviteter, men det skal ikke være misjonering. (St.debatt s. 2947)

Innleggene fra de ulike parti viste og at det var ulike meninger om hva som var segregerende og ikke-inkluderende aktiviteter.

Arbeiderpartiet uttrykte sin mening på følgende måte:

...vi støtter fullt ut at idrettslag skal kunne komme inn, at de skal kunne ha dramagrupper, og at man skal få lov til å spille musikk, men vi mener det er forskjell på å spille fotball og det å drive religionsundervisning (St.debatt s. 2938)

Denne saken var veldig viktig for Sosialistisk Venstreparti og de uttrykte sin mening slik:

Dette er et poeng som er prinsipielt viktig for SV. SFO skal være et tilbud – en møteplass – for alle barn. Jo, det er viktig med kulturelle tiltak som dans, drama, teater og å få inn kulturskolen, men det er noe helt annet at statsråden ønsker at trosopplæring skal inn i SFO. Trosopplæring er en aktivitet som ikke alle barn kan delta i – den er bare for noen av dem – noe som vil virke både segregerende og ikke-inkluderende. (St.debatt s.2952)

Venstre hadde et annet syn på hvilke aktiviteter som var segregerende for barn og unge:

Vi skal ikke holde på med noe i SFO som gjør noen annerledes enn andre, men vi skal holde på med idrett og musikk Vi som har vært tjuke, astmatiske barn, vet at det å holde på med idrett kan også være ganske segregerende – man kan stilles utenfor og kan kanskje være litt annerledes (St.debatt s. 2953)

Her ser en ideologiske skillelinjer i synet på hva partiene mente kunne foregå i skoletiden og i SFO-tiden. De to sosialistiske partia var veldig tydelig på at i skoletiden og i SFO skulle en ikke ha noe om religion og tro, fordi de mente det var aktiviteter som var segregerende og ikke-inkluderende. De ønsket en enhetsskole der Staten la premissene for fellesskapet, og de ønsket religion ut av det offentlige rom, noe som og var en av Human-Etisk Forbund sine kampsaker.

Venstres ideologi viste et annet syn på samfunnet «Venstres visjon er et sosialt og liberalt kunnskapssamfunn hvor folk har frihet og mulighet til å skape sin egen vei til det gode liv, og der vi tar ansvar for hverandre og miljøet.» (www.venstre.no) Venstre la vekt på frihet til å bestemme selv og de understreket at de trodde det kunne bli gode lokale løsninger uten å vedta statlige skjema i Stortinget. Venstre sa i denne sammenhengen at de hadde tro på at lokalsamfunnet kunne ta stilling til om trosopplæring skulle være en del av skolen og SFO. Dette viste en ideologisk forskjell mellom Venstre som et liberalt parti og som vektla den enkeltes valgfrihet og Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti som sosialistiske parti, som la vekt på statlig styring av fellesskapet.

5.3.7 Konfirmantundervisning i skoletiden

I innstillingen fra komiteen stod det at et flertall bestående av Høyre, Kristelig Folkeparti, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Venstre og Fremskrittspartiet mente at Kirkelovens § 36 måtte endres slik at konfirmantundervisninga ikke lenger kunne være i skoletiden og de la fram følgende forslag til vedtak: «Stortinget ber Regjeringen legge frem forslag til endring av § 36 i kirkeloven» (St.debatt s. 2966)

Kirkelovens §36 ga mulighet for å ha konfirmantundervisning i skoletiden, hvis det var gode grunner for det. Når trosopplæringsreformen ble vedtatt, ble konfirmantundervisningen regnet som en del av trosopplæringen. Da mente flertallet at det var naturlig å endre denne paragrafen, slik at det ikke lenger var mulig å ha konfirmantundervisning i skoletiden.

Arbeiderpartiet utgjorde mindretallet i denne saken og uttrykte sin mening slik:

«Arbeiderpartiet synes at man går for fort fram. Vi vet at en slik endring av kirkeloven vil få konsekvenser, både av praktisk art og organisasjonsmessig – og det berører den enkelte konfirmant.» (St.debatt s. 2937) Det paradoksale her var at Arbeiderpartiet var veldig tydelige på at trosopplæring i SFO kunne skape skillelinjer mellom barna, men de mente ikke at konfirmantunderundervisning i skoletida kunne skape slike skillelinjer blant elevene. Det var flere som mente Arbeiderpartiet var inkonsekvente her og Høyre uttrykte det slik:

Det blir problematisert en god del rundt dette med SFO, som er helt naturlig. Representanten Eva M. Nielsen påpekte det som hun kalte for «inkonsekvens» i forhold til flertallets holdninger. Jeg må beklage at jeg ikke klarer å se denne inkonsekvens. Som jeg sa i et av mine tidligere innlegg, skiller vi her helt klart mellom det som er den obligatoriske skole, og det som er det frivillige SFO-tilbud. Jeg kan ikke se at det er noen inkonsekvens i at vi ønsker at trosopplæringen ikke skal finne sted i den ordinære skole, men at den kan finne sted som en del av den bredde av aktiviteter og tilbud som skal tilbys i SFO-tid. Slik sett synes jeg nok det er større inkonsekvens i å si nei til trosopplæring i SFO, men ja til konfirmasjonsundervisning i skolen. (St.debatt s. 2951)

Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti skilte lag i synet på endring av § 36 som handlet om konfirmasjonsundervisninga kunne være i skoletiden. Sosialistisk Venstreparti sa dette var en prinsipiell sak for de, og mente at skole og trosopplæring ikke skulle blandes.

Arbeiderpartiet sa det var viktig for dem å legge til rette for en åpen og samlende statskirke og folkekirke som kunne nå bredt ut. De mente det var viktig med stor oppslutning om konfirmasjon for å opprettholde bredden i Den norske kirke, og i utkant Norge kunne det være vanskelig å få stor oppslutning om konfirmasjonen hvis den måtte være utenom skoletid. Arbeiderpartiet la vekt på de praktiske utfordringer for den enkelte ungdom ved å delta på konfirmantundervisning etter skoletid for eksempel lang reisevei, dersom muligheten for å ha konfirmantundervisning i skoletiden ble tatt bort.

5.3.8 Finansiering

Regjeringen anslo den økonomiske rammen på reformen til 250 millioner kroner. Den konkrete summen ble ikke diskutert noe særlig, men samtlige parti poengterte at det var ved de kommende årlige statsbudsjettene at bevilgningene ble fastsatt. Det var ingen parti som forpliktet seg til å støtte reformen med fast årlig beløp på statsbudsjettet. De fleste partiene sa at nå var det opp til Den norske kirke å vise at de nådde bredden, og at det var det som avgjorde hvor store bevilgninger som kom på de årlige statsbudsjettene. Dette uttrykte en form for resultatstyring fra Staten. Den norske kirke måtte levere et godt resultat, det vil si stor oppslutning, for å få økonomiske bevilgninger til trosopplæring. Det var og en markedsstyrt tanke, fordi Den norske kirke måtte da levere det som markedet og brukerne ville ha for å få stor oppslutning om opplæringstilbudet de hadde. De fleste partiene kritiserte Arbeiderpartiet og Fremskrittspartiet for å være markedsstyrt i forhold til oppstart av reformen da de ønsket en behovsundersøkelse, men alle partiene var preget av en markedsstyrt tankegang når de la så stor vekt på oppslutning, bredde og resultat som kriterier for finansieringen framover.

Spørsmålet ble da om hensikten med trosopplæringen var å lage attraktive fritidsaktiviteter eller om det var å gi opplæring i tro? Her lå det en spenning mellom fokus på dybde eller bredde i opplæringen. Aktuelle spørsmål blir da om det var det mulig å kombinere breddeperspektivet med dybde i innholdet? Har opplæringen utgangspunkt i Den norske kirkes eget oppdrag eller var opplæringens samfunnsverdi det viktigste?

Alle partiene var enige om en forsøksfase på 5 år, der hensikten var å prøve ut mange ulike aktiviteter og se hvor stort omfang trosopplæringen hadde og hvor stor del av bredden på hvert kull som deltok. De andre partiene mente at den kartleggingen som Arbeiderpartiet og

Fremskrittspartiet ønsket i forkant, ble gjort i denne forsøksperioden. Alle partiene var enige om at reformen skulle ha full statlig finansiering, og at kommunene ikke skulle bli pålagt nye utgifter med denne reformen. Partiene var tydelige på at den økonomiske bevilgningen skulle en ta i de årlige forhandlingene ved statsbudsjettet og måtte da prioritere i forhold til andre viktige saker.

Nå ligger utfordringen hos Kirken og hos den enkelte menighet. Utfordringen ligger i å utarbeide det gode opplegg for en trosopplæring som favner bredt og får oppslutning fra større grupper enn dem som nå søker seg til menighetenes barne- og ungdomsarbeid. Skal det være mulig å følge opp med de ønskede bevilgninger i årene som kommer, er det en forutsetning at Kirken lykkes i å gi trosopplæringen lokal forankring, nå bredt, og gi opplæringen et innhold som appellerer til hjerte og hjerne hos de mange barn og unge. Først da får vi en styrket og fornyet trosopplæring. (Saksordføreren i St.debatt s. 2935)

Her ble det lagt et tydelig ansvar på Den norske kirke for å bevise at trosopplæring var viktig, det uttrykte en tanke om resultatstyring, med andre ord resultat = bevilgninger. I denne sammenhengen var resultat en lokalt forankret trosopplæring, som favnet bredt og med innhold som appellerte til hjerte og hode. Denne måten å knytte statlig støtte opp mot resultat var ikke spesiell for denne saken, den hadde likhetstrekk med statlig styring av offentligvirksomhet generelt. (Schmidt, 2015)

Arbeiderpartiet sa det slik «..trosopplæringa er ingen plikt, den er ingen obligatorisk ordning, men et tilbud om hjelp til foreldrene, et tilbud om hjelp i trosopplæring. Med andre ord, i kraft av sin kvalitet og sin relevans skal ordninga få et stort nedslagsfelt.» (St.debatt s.2948)

Sosialistisk Venstreparti understreket og at det var resultater som var kriterier for den videre finansiering:

Det er ikke skrevet ut noen blankofullmakt på noen som helst måte. Det er i de årlige budsjetter vi skal legge inn penger – det må for så vidt alle partier gjøre – for så lenge vi har årlige budsjetteringer på Stortinget, er det der vi skal legge inn pengene. Så får vi se hva resultatet av det blir. (St.debatt s. 2941)

Kristelig Folkeparti la og et ansvar på Den norske kirke for å bevise at de klarte å skape gode aktiviteter som barn og unge ville delta på. De la ikke hele ansvaret over på Den norske kirke,

for de sa og at de bevilgende myndigheter og hadde et ansvar for å gi Den norske kirke de rammevilkår som var nødvendig for at de skulle ha forutsetninger for å nå bredden av barn og unge.

Nå har Kirken fått utfordringer. Kirkens utfordring er å skape gode aktiviteter som barn og unge vil slutte opp om. Men det er klart at de bevilgende myndigheter har også et ansvar for å gi Kirken de rammevilkår som er nødvendig for at de skal nå ungdommene med sitt budskap. (St.debatt s.2952)

Senterpartiet var det partiet som tydeligst sa at de ville følge opp og sørge for en opptrapping til Den norske kirkes dåpsopplæring i de kommende statsbudsjettene, uten at de kom med noen henvisning til at Den norske kirke måtte vise til resultater. «Så kan jeg bare si at Senterpartiet i de kommende statsbudsjetter vil følge opp dette som komiteen legger opp til, og sørge for at Kirken skal få en opptrapping i forhold til dåpsopplæringen.» (St.debatt s.2945)

Senterpartiet var det partiet som tydeligst sa at finansiering av dåpsopplæring var et statlig ansvar, og de sa det på følgende måte:

Å kunne gi Kirken arbeidsmuligheter til å kunne utføre det oppdraget som den faktisk er satt til å utføre, nemlig å lære døpte barn opp i den kristne tro, hjelpe dem til å leve i den kristne tro.....jeg mener faktisk at staten har et stort ansvar for å gi Kirken rammer som gjør at den kan leve godt og utføre sitt oppdrag på en god og skikkelig måte. Her mener jeg at staten over mange år har sviktet Kirken ved å gi den for dårlige rammevilkår til å utføre det oppdraget som den er satt til å utføre. (St.debatt s. 2945)

Politikerne la et stort press på Den norske kirke for at opplæringen skulle nå bredden, og sa at det var et premiss for videre oppfølging og finansiering av reformen. På en måte kunne de se ut som markedsstyring av Den norske kirkes virksomhet ved at de måtte tilpasse aktivitetene, slik at mange deltok. På den annen side var det å sette opp kriterier for finansiering en måte Staten kunne styre Den norske kirkes virksomhet på. Det førte til at Den norske kirke måtte prioritere å oppfylle disse kriteriene for å få økonomisk bevilgninger over statsbudsjettet. Ulla Schmidt skrev om dette i sin artikkel *Styring av religion-Tros- og livssynspolitiske tendenser etter Det livssynsåpne samfunnet*. Der pekte hun på hvordan

støtte og styring hang sammen. Økonomisk støtte hadde ofte sammenheng med at tro og livssyn ble sett på som samfunnsmessige goder. Et aktuelt spørsmål blir da om Staten bruker økonomisk støtte for å sikre at tros – og livssynssamfunnene tilpasser seg grunnleggende felles goder? (Schmidt, 2015, s 220 -221).

5.4 Har trosopplæringen en samfunnsverdi og på hvilken måte?

I dette kapitlet skal jeg se på hvilken måte politikerne mente Trosopplæringsreformen hadde en samfunnsverdi. Disse punktene som blir beskrevet her, er og en del av begrunnelsen for Trosopplæringsreformen.

Mange representanter sa i løpet av debatten at Trosopplæringsreformen var viktig fordi den bidro til at kulturarven ble videreformidlet til nye generasjoner, bidro til en fortsatt samlende og levende folkekirke, ga tilhørighet til et felleskap, bidro til barn og unges identitetsutvikling og trygghet på eget ståsted som var en forutsetning for å kunne møte andre med respekt og toleranse. Dette var samfunnsverdier og sentrale argument som alle dokumentene i denne analysen framhever, og en representant fra Kristelig Folkeparti uttrykte det påfølgende måte:

Det har vært en glede å følge med i denne debatten og oppleve at et samlet storting ser nødvendigheten av å styrke trosopplæringen i Norge. Vi er enige om at det er viktig å fostre ungdom til en trygg identitet, i den kristne tro og med de kristne verdier som har preget vårt samfunn i 1 000 år. Så skal det få være grobunn for respekt og toleranse i møte med dem som har en annen tro eller et annet livssyn. (St.debatt s. 2950)

5.4.1 Kulturarven

Gjennom 1 000 år har den kristne kulturarv gjennomsyret samfunnet vårt. Vi ser det i språket, i litteraturen. Vi ser det i musikk, i billedkunst og i våre samfunnsinstitusjoner. Dette er en verdifull tradisjon. Denne tradisjonen må videreføres, fornyes og konkretiseres. Hovedansvaret for dette må ligge hos Den norske kirke, som fremdeles har 86 pst. av befolkningen som medlemmer. Men skal Kirken lykkes, må den skaffes ressurser, gis rom, slik at dette viktige arbeidet – det

viktigste arbeidet i Kirken – kan gis ny styrke og den nødvendige fornying. Meldingen legger rammer for at denne prioritering skal være mulig, og det er det stor tilslutning til i komiteen. (Saksordføreren i St.debatt s. 2933)

Sosialistisk Venstreparti uttalte seg slik om Den norske kirke og kulturarven:

Kirken har vært, og er, en av våre viktigste kulturpolitiske aktører, både på godt og vondt. Det er trolig ingen andre enkeltinstitusjoner som har hatt så sterk innflytelse på det som vi med en viss stolthet definerer som vår kulturarv. (St.debatt s. 2941)

En høyre representant sa: «Vår kirke og vår kristne kulturarv har vært et stabiliserende element i vårt samfunn i en tusenårig tidsepoke.» (St.debatt s. 2947)

Disse sitatene viser at stortingspolitikerne mente kulturarven var viktig og den var et stabiliserende element som samfunnet trengte, fordi den skapte tilhørighet og holdt et flerreligiøst samfunn sammen. Det var viktig for stortingspolitikerne å videreføre den kristne kulturarven som felleskultur, som lim i et mangfoldig samfunn. Dette argumentet kan bare relateres til Den norske kirke, fordi de andre tros – og livssynssamfunnene representerte ikke kulturarven på samme måte.

Det blir påpekt av flere at det er Den norske kirke som best kan videreføre denne kulturarven, og en Høyre representant sa «En god dåpsopplæring vil bidra til å formidle og vedlikeholde vår kulturarv». (St.debatt s. 2947). Saksordføreren påpekte at hovedansvaret for å videreføre, fornye og konkretisere den kristne kulturarven må ligge hos Den norske kirke og at dette var den viktigste oppgaven til denne kirken.

Trosopplæringsreformen ble begrunnet med at den bidrar til å videreføre den kristne kulturarven. Dette var en annerkjennelse av kristendommen og Den norske kirke sin rolle i historien og i samfunnet. Samtidig står det i et spenningsforhold til Den norske kirkes eget syn på hva som er deres viktigste oppdrag ut ifra Bibelen «...å døpe og lære dem å holde alt jeg har befalt dere.» Det trenger ikke være motsetning mellom disse to perspektivene, en kan i mange sammenhenger gjøre begge deler. Men det viste en prinsipiell utfordring; hvem bestemte hva som var den viktigste oppgaven til Den norske kirke? Var Den norske kirke et redskap for Staten for å videreføre tradisjoner og kulturarven eller kunne Den norske kirke selv definere hva som er dens viktigste oppgave? Dette viste og spenningen Den norske kirke stod i, både som en Statskirke i henhold til grunnloven og som trossamfunn.

For den kollektive identiteten var det viktig å ha en felles historie som en kan se sitt liv som en del av. Kulturarven og kristendommen er bærere av slike historier som gir kontinuitet og integrasjon, som barn og unge kan bygge sin identitet på og forankre sin kollektive identiteten i. Det var lenge en selvfølge at det var kristendommen som skulle representere felleskulturen i det norske samfunnet. Etter hvert ble kristenhegemoniet erstattet av et livssynsmangfold, og det var ikke lenger en selvfølge at det var kristendommen som skulle representere felleskulturen. Staten måtte da ta stilling til hva som skulle være felleskulturen i et flerreligiøst og flerkulturelt Norge, og denne debatten viste at mange stortingspolitikere mente at kristendommen fremdeles skulle representere felleskulturen i Norge.

Sosialistisk Venstreparti pekte på den kristne kulturarven som felleskulturen som bandt det pluralistiske Norge sammen:

Vi velger å oppfatte dette som at det er et behov i folket for å føle tilhørighet og for å være en del av et religiøst og kulturelt fellesskap. Er dette en riktig tolkning av hvorfor folk velger å døpe barna sine, har Kirken en viktig oppgave i å hjelpe folk inn i dette fellesskapet. En må gi dem mulighet til å ta del i det som binder fellesskapet sammen, og gi dem trygghet på det Kirken står for i møte med andre tros- og livssyn. (St.debatt s. 2941)

Det ble påpekt at den nærheten mellom folk og Den norske kirke som hadde preget land vårt gjennom tusen år, fremdeles var tilstede. Den norske kirke har alltid vært opptatt av det er undervisning og forkynnelse og ikke tukt og straff, som skal være grunnlaget for denne kirkens oppslutning. På den måten ble denne reformen viktig for å kunne opprettholde den store oppslutningen som Den norske kirke hadde i samfunnet og som representant for kulturarv og felleskultur. (Oftestad, 1998)

5.4.2 Identitet og tilhørighet

Komiteen mener det er viktig at barn og unge får opplæring i egen tro. Uten kunnskaper om eget trosgrunnlag mangler viktige deler av grunnlaget for å få utviklet egen identitet. For det enkelte individ er det av avgjørende betydning å utvikle og å kunne være trygg på egen identitet. I denne sammenheng er tros- og livssynsopplæring og -kunnskap viktig. Komiteen vil understreke at dette er særlig viktig i et samfunn med et økende kulturelt og religiøst mangfold.» (Innst. s 3)

Dette sitatet kan ses i sammenheng med den kulturelle konteksten og Krogseth sin drøfting av pluralisme og identitet som motbegreper, der han blant annet skrev at pluralisme er problematiserende for identitetsutviklingen. (Krogseth, 2001)

Trosopplæring som en viktig del av barn og unges sin utvikling av identitet var et argument som ble brukt flere ganger i denne prosessen. Det ble påpekt at det var viktig med kjennskap til egen tro og tradisjon, for å bli trygge mennesker og få et godt fotfeste og dette var særlig viktig et mangfold samfunn. Mange påpekte denne sammenhengen mellom trosopplæring og identitet, slik som Høyre og Venstre gjorde her:

En god dåpsopplæring vil gi barn og unge viktige innspill til bygging av egen identitet, bli kjent med grunnlaget for egen tro og få enda bedre mulighet til å utvikle forståelsen av egen tradisjon og kultur og kultur i et samfunn preget av flerkulturell sameksistens i en internasjonalisert og globalisert verden. (Høyre i St.debatt s. 2947)

Kunnskap om tro er en viktig del av dannelsen trosbegrepet er viktig i forhold til at barn skal ha et trygt fotfeste og vite hvor de hører hjemme, og hvilke verdier de har vokst opp med, men det er også viktig å kombinere det med den kunnskapen som KRL-faget gir i forhold til andres tro..... Der har vi ulike roller ut fra trossamfunnets rolle og skolens rolle. (Venstre i St.debatt s 2946)

Her ser vi at den rollefordelingen mellom skole og trossamfunn/hjem, som KRL-faget bygde på, ble brukt som argument. Disse sitatene kan og sees i lys av Engens teori om dobbelt kvalifisering, som bygde på prinsippet om at «det nære er viktig som vegen til det allmenne». Trygghet på egen identitet og tilhørighet var en viktig forutsetning for å kunne forstå og møte andre med respekt og toleranse. (Engen, 1998)

Kristelig Folkeparti sa mot slutten av debatten at det hadde vært en glede å følge med i denne debatten og oppleve at et samlet Storting så nødvendigheten av å styrke trosopplæringen i Norge.

Vi er enige om at det er viktig å fostre ungdom til en trygg identitet, i den kristne tro og med de kristne verdier som har preget vårt samfunn i 1 000 år. Så skal det få være grobunn for respekt og toleranse i møte med dem som har en annen tro eller et annet livssyn. (St.debatt s. 2950)

Fokuset på identitet i denne saken kan ses i sammenheng med samtidskulturen, et samfunn som var preget av pluralisme. Pluralisering og differensiering hadde ført til at kristendommen hadde mistet sine privilegier og monopolposisjon, samtidig hadde det ført til utfordringer for identitetsdannelsen for den enkelte. Religion er bærer av stabile strukturer og overordnede tradisjoner, som vi kan forankre vår identitet i, på en måte som motvirker kaos og sørger for identitetsverdier som trygghet, fellesskap og moralsk orden (Krogseth, 2001)

5.4.3 Respekt og toleranse

Komiteen mener kunnskaper om eget grunnlag for tro og livssyn, identitet og tilknytning er viktig i møte og dialog med dem som har et annet livssyn, en annen tro eller en annen kulturbakgrunn. Forankring i egen tradisjon og identitet er et viktig vilkår for å forstå andre kulturer og å møte andre tradisjoner med ekte respekt og toleranse.» (Innst. s. 3)

Sammenhengen mellom kunnskap om egen tro, livssyn og tradisjon og å kunne møte andre med annen tro, livssyn og kulturbakgrunn med respekt og toleranse, ble brukt som argument for Trosopplæringsreformen. «Respekt og toleranse for andre mennesker og andre kulturer og trosretninger utvikles lettest blant mennesker som er trygge i sitt eget verdigrunnlag, sin egen tro og sin egen kultur- og verdiforankring.» (Høyre i St. debatt s. 2947)

Trosopplæring ble sett på som viktig for å forebygge motsetninger og konflikter i samfunnet, og kan derfor sees i sammenheng med integreringspolitikken. Et aktuelt spørsmål i et mangfoldig samfunn blir hvordan få mennesker i et flerkulturelt og flerreligiøst til å leve sammen med gjensidig respekt og toleranse for hverandres livssyn og tradisjoner. Statsråd Valgerd Svarstad Haugland sa det slik:

Det norske samfunnet har i løpet av nokre tiår utvikla seg frå å vera forholdsvis homogent til å bli meir og meir fleirkulturelt. Dette gir oss nye utfordringar som Regjeringa ynskjer å møta offensivt. Vi ynskjer å ta med oss den kulturelle og religiøse identiteten inn i eit fleirkulturelt samfunn. Det fører til at vi blant anna må tenkja nytt når det gjeld handsaming av trosopplæring og identitet. Regjeringa meiner at born og unge må få opplæring i den trua eller det livssynet foreldra vel for dei. Slik

ynskjer vi å leggja til rette for eit ope og fleirkulturelt samfunn, der ein møter kvarandre i tryggleik på eigen religions- og livssynsidentitet. Eg er glad for at fleirtalet i komiteen er einig i dette. (St. debatten s. 2948)

Dette viste at Trosopplæringsreformen var mer enn kirkepolitikk, den kan og ses i sammenheng med integreringspolitikk, familiepolitikk, skolepolitikk, kulturpolitikk og livssynspolitikk, og at Stortinget ønsket et livssynsåpent samfunn istedenfor et livssynsnøytralt samfunn.

5.5 Vedtak i Stortingset

Debatten i Stortinget endte med følgende vedtak:

Vedtak 440: Stortinget ber Regjeringen legge fram forslag til endring av §36 i lov 7. juni 1996 nr 31 om Den norske kirke.

Vedtak 441: St.meld. nr. 7 (2002-2003) - *Trosopplæring i en ny tid*. Om reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke - vedlegges protokollen.

Vedtak 442: Trosopplæring skal ikke gjennomføres i åpningstiden for skolefritidsordningen.

6. Drøfting

Denne diskursanalysen viser at Stortingets vedtak om Trosopplæringsreformen må ses i lys av skolereformer, demokratireformer, kirkereformer, samfunnsendringer, globalisering og medierevolusjonen. De fire dokumentene, som er utgangspunktet for analysen, speiler den historiske og kulturelle konteksten som prosessen foregikk i. Jeg skal drøfte funnene i analysen, med utgangspunkt i fem diskurser; dåpsopplæringsdiskurs, kirkediskurs, skolediskurs, demokratidiskurs og pluralismediskurs. Disse diskursene griper inn i hverandre, men jeg har av analytiske grunner valgt å skille dem.

6.1 Dåpsopplæringsdiskurs

Dåpsopplæring var foreldrene og Den norske kirke sitt ansvar frem til skolen ble opprettet i 1739, da fikk skolen et hovedansvar for dåpsopplæringen og å lede elevene frem til konfirmasjon. Den norske kirke så på skolens kristendomsfag som sin dåpsopplæring stort sett frem til 1997. Dette førte til at Den norske kirke ikke utviklet egen plan for dåpsopplæring basert på kirkelige og teologiske premisser. I 1997 var det definitivt slutt på at skolen ivaretok Den norske kirkes dåpsopplæring, da kristendomsfaget ble erstattet av et flerreligiøst KRL-fag. Det ble da tydelig at det var hjemmet og Den norske kirke som måtte ta ansvar for dåpsopplæringen, og trosopplæringsreformen skulle bidra til at denne kirken og hjemmet kunne ta det ansvaret igjen.

Denne saken begynte som en reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke, men i løpet av saksbehandlingen og den politiske prosessen ble navnet endret til Trosopplæringsreform og skulle gjelde alle tros- og livssynssamfunn. Dette må ses i sammenheng med den demokratiske utviklingen der religionsfrihet, menneskerettigheter og likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn var viktige prinsipper.

Det var en spenning i dokumentene mellom å definere trosopplæring med vekt på innhold eller med vekt på funksjon. Denne spenningen førte til at de politiske partiene ga ulike begrunnelser for reformen. Der trosopplæring ble definert mest med vekt på innhold, ble reformen begrunnet ut ifra at Den norske kirke som trossamfunn hadde forpliktelse overfor medlemmene som døpte barna og overfor Gud. Der trosopplæringen ble definert mest med

vekt på funksjon, ble reformen begrunnet mest med at opplæringen hadde en samfunnsverdi og var viktig for barn og unges identitetsutvikling og for å kunne leve sammen i et flerreligiøst samfunn. Det ble og argumentert med at den kristne kulturarven var et bærende element i samfunnet, og at den best kunne bli videreført gjennom Den norske kirkes dåpsopplæring

Den norske kirke ble mer avhengig av støtte fra Staten slik trosopplæringen nå ble organisert, fordi de fikk et helhets ansvar for å tilby en systematisk opplæring til barna de dømte. Dette medførte organisatoriske og pedagogiske utfordringer. Tidligere kunne Den norske kirke bygge videre på den kunnskapen elevene fikk i kristendomsfaget på skolen, men nå måtte de ofte avlære før de kunne begynne å lære barna hva dåpen betyr og hva det vil si å leve som kristen. Relativiseringen gjorde det utfordrende for Den norske kirke å lære barn og unge, med bakgrunn fra KRL-faget, om den kristne troen. Det var heller ikke lett å nå alle som tidligere fikk kristendomsopplæring på skolen, fordi det var ikke plikt til å delta på trosopplæringstiltak, slik som det var å delta på skolens kristendomsundervisning. Den norske kirke hadde ikke noen sanksjonsmulighet overfor foreldre som ikke sendte sine dømte barna til trosopplæringstiltak. Dette reiser en problemstilling om Den norske kirke kan fortsette å dømpe barn, viss foreldre ikke tar sine forpliktelser om å lære barna opp i den kristne tro alvorlig og ikke sender barna på trosopplæringstiltak i den kirken de dømte barna sine i.

Når opplæringen ble flyttet fra skoletid til fritid, førte det og til at trosopplæringen måtte konkurrere med andre fritidsaktiviteter for barna og den generelle tidsklemma som mange familier opplevde. Dette førte til at en del dømte falt utenfor og ikke deltok på trosopplæringstiltak i regi av Den norske kirke. NOU 2000:26 la frem forslag om at dåpsopplæringen måtte være en lovfestet rett for å sikre at alle fikk tilbud om trosopplæring, men det forslaget ble i Stortingsmeldingen endret til at det skulle være et frivillig tilbud. Behandlingen i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen og i Stortinget viste stor enighet i at trosopplæringen ikke kunne lovfestes, fordi den skulle være et tilbud om hjelp til foreldre og ble begrunnet med foreldremandatet.

En aktuell problemstilling som kom opp i stortingsdebatten var hvor stort omfang denne reformen skulle ha. Det var ulike perspektiv på det og Fremskrittspartiet og Arbeiderpartiet mente det måtte gjennomføres en brukerundersøkelse blant foreldrene for å avdekke

behovet og etterspørsel for hjelp til trosopplæring. De andre partiene mente at antall døpte var god dokumentasjon på etterspørsel fra foreldre og at forsøksperioden ville være en brukerundersøkelse som ville vise hvor mange som deltok. Dette viste en spenning i utgangspunktet for trosopplæringen; var den et kirkelig oppdrag med utgangspunkt i dåpshandlingen eller var det et oppdrag som Den norske kirke skulle utføre med utgangspunkt i foreldrene sine ønsker og behov?

Stortingsvedtaket om Trosopplæringsreformen viste at Stortinget anerkjente tro- og livssynssamfunnenes rolle i samfunnet, samtidig kunne det være en fare for at tros- og livssynssamfunnene mistet sin egenverdi og ble et redskap for Staten i et mangfoldig samfunn. Den norske kirke fikk tydelig utfordring av stortingspolitikere om å nå flest mulig med trosopplæringen. Dette kunne føre til at breddefokuset gikk på bekostning av dybden i innholdet og at antall som deltok på trosopplæringstiltaket ble viktigere enn hvor mye barn og unge lærte om den kristne tro. Det trenger ikke være motsetning mellom disse perspektivene, men det kunne føre til ulik utforming av trosopplæringstiltak. Jesus var og tydelig i sin dåpsbefaling i *Evangeliet etter Matteus 28, 18 – 20* at det var viktig å gå ut til alle folkeslag, så det var ikke noe nytt at Den norske kirke ble utfordret til å nå alle eller bredden av folket.

6.2 Demokratidiskurs

Demokratireformer og den økende allmennutdanningen hadde ført til at demokratibevistheten i befolkningen hadde økt. Folk hadde blant annet blitt opptatt av religionsfrihet og at alle tros- og livssynssamfunn skulle behandles likt av Staten. Da grunnloven ble vedtatt i 1814 ble et forslag om religionsfrihet forkastet, og det ble nevnt religiøse grupper som ikke fikk adgang til «Riket». Grunnloven ble etter hvert endret på dette punktet og det kom i tillegg lover som skulle ivareta de ulike tros- og livssynssamfunnenes rettigheter. Både NOU 2000:26 og Stortingsmelding nr 7 (2002-2003) mente at alle tros- og livssynssamfunn måtte få samme økonomiske ramme for å drive trosopplæring tilsvarende det Den norske kirke fikk. I Innstillingen fra komiteen og i stortingsdebatten var alle parti utenom Fremskrittspartiet og representanten Simonsen enig i at alle tros- og livssynssamfunn måtte få tilsvarende økonomisk tilskudd som Den norske

kirke. Sosialistisk Venstreparti sa tydelig at inkludering av alle tros- og livssynssamfunn i denne reformen var en forutsetning for at de kunne gi sin støtte til den.

Demokratisk prinsipp om likebehandling og religionsfrihet førte til at reform av Den norske kirkes dåpsopplæring og måtte inkludere alle tros- og livssynssamfunn for at reformen skulle få flertall i Stortinget. Dette medførte at navnet på reformen ble endret til Trosopplæringsreformen.

6.3 Kirkediskurs

Reformasjonen la grunnlag for nasjonalkirker med tette bånd til Kongen. Da Norge fikk sin første grunnlov, ble Den norske kirke omtalt som Statskirke og statsreligion som Kongen hadde ansvar for å beskytte og håndheve. I en demokratisk og liberal Stat ble det utfordrende å beholde en Statskirke, en offentlig religion som Staten hadde et spesielt ansvar for og som ble favorisert i forhold til andre tros- og livssyn. Dette førte til en prosess med å avvikle statskirkeordningen, det var en omfattende prosess og den pågikk samtidig med at Trosopplæringsreformen ble behandlet og vedtatt. Dette var noe av bakgrunnen for at det i alle disse fire dokumentene ble understreket at Trosopplæringsreformen var viktig, fordi uansett hvordan forholdet mellom Staten og Den norske kirke ble i fremtiden var det viktig at Den norske kirke fortsatte å ha stor oppslutning og kontaktflate blant befolkningen, som en folkekirke. Dåp og dåpsopplæring var viktig for å opprettholde Den norske kirkes virksomhet, og når skolen ikke lenger ivaretok denne opplæringen var det nødvendig med en reform og styrking av dåpsopplæring slik at Den norske kirke kunne fortsette å være folkekirke. Stortingspolitikere påpekte at Den norske kirke fylte et behov i det norske samfunnet som bærer av den kristne kulturarven, en felleskultur som kunne representere kontinuitet og forankring for både den individuelle og kollektive identiteten.

Det pågikk en prosess der Den norske kirke skulle få mer selvstendig stilling, men denne kirken hadde fremdeles behov for økonomisk støtte fra Staten, og statlig støtte medførte og statlig styring både i offentlig virksomhet og i Den norske kirke. Staten fortsatte å styre og påvirke Den norske kirkes arbeid, men nå ved å sette opp resultatmål som skulle være premisser for økonomisk overføring, slik vi ser i Stortingsdebatten. Alle partiene på Stortinget var tydelig på at Den norske kirke nå måtte vise at Trosopplæringsreformen

dekket et behov som foreldrene hadde, ved at de sendte de dømte barna sine på trosopplæringstiltak som Den norske kirke utarbeidet. Dette viser at det var resultat i form av antall oppmøtte som ga føringer for videre økonomisk tilskudd fra Staten. Det kunne være en fare at Den norske kirke lot seg styre slik av disse resultatmålene fra Staten, at det gikk på bekostning av Den norske kirkes oppdrag på kirkelige og teologiske premisser. Dette blir en balanse mellom på den ene siden å utforme opplæringen, slik at den oppleves aktuell og relevant for barna og foreldre og på den annen side har Den norske kirke forpliktelse til å basere sin opplæring på denne kirkens læregrunnlag som er Bibelen og vedkjenningskriftene. Det ble ikke stilt krav om resultat i forhold oppslutning på opplæringen til de andre tros- og livssynsamfunnene.

6.4 Skolediskurs

Skolen ble opprettet for å bidra til Den norske kirkes undervisningsbehov frem til konfirmasjonen. Den skulle og forberede til første altergang, det vil si motta nattverd for første gang, og sikre en rett forståelse av dette og hva det vil si å leve som en kristen. Elevene skulle lære å lese og skrive slik at de kunne lese Bibelen og tilegne seg bibelkunnskap slik at de kunne bli konfirmert. Skolen ble etterhvert en folkeskole, der hensikten var å gi alle landets barn allmennutdanning. Skolen var en viktig arena for Staten til å forme befolkningen. Kristendomsfaget var viktig, slik at elevene fikk kristen kunnskap og ble gode kristne borgere. Det var og viktig at de fikk kunnskap om den kristne kulturarven som hadde preget historien og det norske samfunnet. Skolens kristendomsfag var i henhold til Grunnlovens § 2 konfesjonelt forankret i den evangelisk-lutherske lære (Den norske kirke) helt fram til 1969. Etter 1969 skulle faget fremdeles være forankret i den evangelisk-lutherske lære, men nå var begrunnelsen at skolen skulle hjelpe foreldrene med å lære elevene om den evangelisk-lutherske lære, så begrunnelsen var nå knyttet opp mot foreldrene ikke Den norske kirke. Den norske kirke så på skolens kristendomsfag som sin dåpsopplæring, helt fram til 1997 da det flerreligiøse KRL-faget erstattet kristendomsfaget og livssynsfaget som ble innført i 1974. Hensikten med KRL-faget var å ha et felles fag for alle elevene, på et nytt grunnlag som kunne bidra til opplæring i en felleskultur og gjensidig respekt for hverandre. Trosopplæringsreformen ble sett på som en

kompensasjon til Den norske kirke for at kristendomsfaget ble endret og slik at denne kirken kunne bli i stand til å ta ansvar for opplæring av barna de døpte. Stortingspolitikerne følte en forpliktelse til å gi en kompensasjon til Den norske kirke på grunn av disse endringene i skolens kristendomsfag. Samtidig forutsatte KRL-faget at elevene fikk opplæring i sin tro utenfor skolen. Det var viktig at elevene hadde en identitet, slik at de kunne gå i dialog og møte andre med respekt og toleranse. KRL -faget forutsatte at hjem og trossamfunn lærte barna opp i den religion/tro de tilhørte, og skolen skulle lære barna om religion for å kvalifisere dem til å leve sammen i et flerreligiøst samfunn.

Innføring av KRL- faget i 1997 var et vannskille i skolens religionsundervisning og medførte et tydelig skille i opplæring i tro og om tro. Engens teori om dobbelt kvalifisering og integrerende sosialisering var sentral i tenkingen om hvordan opplæring i et flerkulturelt Norge ble utformet. Innføringen av KRL -faget var en vesentlig del av bakgrunnen for at det var så stor støtte til Trosopplæringsreformen i Stortinget.

Et diskusjonstema som oppstod i stortingsdebatten var om det skulle være mulig å ha trosopplæring i SFO-tiden. Her utgjorde Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Fremskrittspartiet flertall som endret NOU 2000:26 og Stortingsmelding nr. 7 (2002-2003) sitt forslag om å la tros- og livssynssamfunn disponere minimum 30 årstimer i småskolealderen til trosopplæring på dagtid. Dette flertallet mente at SFO var en del av skolen og at trosopplæring ikke skulle være en del av skole og SFO-tiden. Arbeiderpartiet var veldig tydelig på at denne endringen var en avgjørende faktor for at de stemte for reformen. Det var og en diskusjon om det fortsatt skulle være mulig å legge konfirmantundervisningen til skoletiden, der det var praktiske årsaker til det. NOU 2000:26 foreslo en endring av Kirkelovens § 36 som gikk på innskrenking av muligheten for å legge konfirmantundervisning til skoletiden. Arbeiderpartiet var det eneste partiet som ønsket at en skulle beholde § 36 slik den var, med mulighet for konfirmantundervisning til skoletiden. Denne prosessen og vedtaket om Trosopplæringsreformen førte til en innskrenking av mulighet for å ha konfirmantundervisning i skoletiden og det ble slutt på mulighet til å ha trosopplæring i SFO-tiden. Trosopplæringsreformen førte til en mer bevissthet om å skille trosopplæring og skolens undervisning.

6.5 Pluralismediskurs

Norge var lenge et homogent samfunn, der Den norske kirke og kristendommen hadde en sterk posisjon og preget samfunnet på mange måter. Etterhvert slo kristendommens hegemoni sprekker og ble erstattet av et livssynsmangfold. Pluralismen førte til at Den norske kirke og kristendommen mistet innflytelse i samfunnet, skolen og i folks liv. Samtidig førte det til en ny form for interesse for kristendommen, fordi den representerte en kontinuitet, som de kunne forankre sin kollektive identiteten i. Pluralisme førte og til økt fokus på identitet og religion ble viktig som meningsskapende for den enkelte.

Det flerkulturelle samfunnet var et bakteppe for denne prosessen. Det var mange ulike religioner og livssyn blant innbyggerne. Hvordan kunne Staten møte utfordringene i et samfunn preget av mange ulike kulturer og mennesker med ulike religioner og livssyn? Hvordan kunne Stortinget legge til rett for at innbyggerne på tross av mangfold kunne leve fredelig sammen og vise respekt og toleranse for de med andre og kanskje ukjente tradisjoner og syn? Her velger land ulike strategier, som assimilering, segregering eller integrering. Stortinget valgte integrering og Engen sin teori om dobbelt kvalifisering og integrerende sosialisering var en teoretisk basis i dette valget, og det la føringer for opplæringen i den flerkulturelle skolen. (Engen, 1998) KRL-faget var et tiltak å skape enhet i et mangfoldig samfunn og et politisk grep for møte og håndterer det flerkulturelle Norge.

6.6 Hvorfor vedtok stortingspolitikerne Trosopplæringsreformen og hvordan begrunnet de den?

Stortingets vedtak om reform av trosopplæring i 2003, kan forstås på flere måter: For det første var den en kompensasjon til Den norske kirke for endring av kristendomsundervisningen i skolen. For det andre var det en anerkjennelse og støtte til trossamfunnenes oppgave og funksjon i et mangfoldig samfunn. Det viste at Stortinget ønsket et livssynsåpent samfunn, istedenfor et livssynsnøytralt samfunn. For det tredje kan den ses på som en folkekirkereform og en annerkjennelse av Den norske kirke. Det ble lagt vekt på at Den norske kirke, som folkekirke, fylte et behov og var et stabiliserende element i et mangfoldig samfunn. Trosopplæring var en forutsetning for at Den norske kirke kunne

fortsette å være folkekirke i et mangfoldig samfunn. I alle de fire dokumentene jeg har gjort rede for, ble det påpekt et sterkt ønske om at den Den norske kirke skulle fortsette som folkekirke, og ha stor kontaktflate og oppslutning i folket.

7. Avslutning

Trosopplæringsreformen var et vannskille i Den norske kirkes historie og i norsk livssynspolitikk, og etter hvert ble det behov for en helhetlig tros- og livssynspolitikk. 25. juni 2010, syv år etter at Trosopplæringsreformen ble vedtatt, satte Regjeringen ned et offentlig utvalg som skulle foreta en gjennomgang av Statens tros- og livssynspolitikk og komme med forslag til en mer helhetlig tros- og livssynspolitikk. 10. januar 2013 leverte dette utvalget NOU 2013:1 *Det livssyns åpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitikk*. En oppfølging av denne oppgaven kunne vært å sett blant annet NOU 2013:1 i sammenheng med de offentlige dokumentene som var grunnlag for Trosopplæringsreformen og studert utviklingen innen norsk livssynspolitikken de siste 15 årene.

Litteratur

- Berge, Ottar (2009) Den kirkelige undervisningens historie i Norge i det 20. århundre. I Seland, Torrey (red) *Lær meg din vei... Kristen opplæring i går og i dag. En historisk oversikt* (side 127 - 166) Trondheim: Tapir akademiske forlag
- Birkedal, Erling (2015) Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv: Utfordringer i spenningsfeltet mellom forankring og forandring, i S. Helgesen (red.), *Røtter og vinger: Et "matpakkeseminar" i Jon Lilletuns ånd* (s. 114-125) Kristiansand: Portal forlag
- Birkedal, Erling, Leganger-Krogstad, Heid & Austnaberg, Hans (2017) Kirkelig undervisning – hva nå? Utfordringer med religionsmangfold og lav deltagelse, i *Prismet* 3 - 2017, årgang 68, side 259 – 274, Oslo: IKO forlag
- Engen, Thor Ola (1989) *Dobbelt kvalifisering og kultursammenlikning*. Vallset: Opplandske forlag
- Fremskrittspartiet, *Prinsippprogram for perioden 2017 – 2021*, hentet 16.01.2018 fra <https://www.frp.no/hva-vi-mener/prinsipp-og-handlingsprogra>
- Grue, Jan (2011) Hva er kritisk diskursanalyse ? Hitching, Tonje Raddum, Nilsen, Anne Birgitta & Veum, Aslaug (red) *Diskursanalyse i praksis. Metode og analyse*. (side 112 – 135), Kristiansand S: Høyskoleforlaget
- Hitching, Tonje Raddum og Veum, Aslaug (2011) Introduksjon. I Hitching, Tonje Raddum, Nilsen, Anne Birgitta & Veum, Aslaug (red) *Diskursanalyse i praksis. Metode og analyse* (side 11-39), Kristiansand S.: Høyskoleforlaget
- Jensen, Oddvar Johan (2009) Den kirkelige undervisningen i Norge fra reformasjon til pietisme. I Seland, Torrey (red) *Lær meg din vei... Kristen opplæring i går og i dag. En historisk oversikt* (side 85 – 106) Trondheim: Tapir akademiske forlag
- Kirkerådet (2001), Dåpsopplæring i Den norske kirke. *Delrapport frå Kirke/stat utvalget*, Oslo: Kirkens informasjonsteneste
- Krogseth, Otto, 2001, Pluralisme og identitet. I Henriksen, Jan Olav & Krogseth, Otto (red) *Pluralisme og identitet. Kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker i møte med religiøs og moralsk pluralisme*. Oslo: Gyldendal akademiske, 2001
- Krogseth, Otto (2009) Kollektiv identitet og kulturell erindring. I Løvlie, Birger, Meier, Ralph & Redse, Arne (red) *Danning, identitet og dialog. Festskrift til Jan Ove Ulstein og Per Magne Aadnanes*. (side 51 – 61) Trondheim: Tapir akademiske forlag
- Løvlie, Birger (2009) Tvang til tro ? og Katekeke i kirkelig identitet. I Seland, Torrey (red) *Lær meg din vei... Kristen opplæring i går og i dag. En historisk oversikt* (side 107 -126 og side 167 – 186)) Trondheim: Tapir akademiske forlag
- Malt, Ulrik,(2015, 4. september) Kvalitativ. I *Store norske leksikon*. Hentet 12. 02.2018, fra <https://snl.no/kvalitativ>

- Moen, Susanne (2002) Med steiner i balla og piggtåd i pungen. I Tønnesson, Johan L. (red) *Den flerstemmige sakprosaen*, (side 89 – 121) Bergen: Fagbokforlaget
- Neumann, Iver B. (2001) *Mening, materialitet, makt*. Bergen: Fagbokforlaget
- Oftestad, Bernt T. (1998) *Den norske statsreligionen. Fra øvrighetskirke til demokratisk statskirke*. Kristiansand S: Høyskoleforlaget
- Redse, Arne (2001) Kyrkjeleg undervisning i ei ny tid. I J. O. Ulstein & P. M. Aadnanes (red.), *"Jeg gikk meg over sjø og land-": Festskrift til Ottar Berge på 65-årsdagen* (s. 31-51). Trondheim: Tapir
- Schmidt, Ulla (2015) Styring av religion. Tros- og livssynspolitiske tendenser etter Det livssynsåpne samfunnet, *Teologisk tidsskrift nr 3- 2015*, 4, (s. 218 – 237, Oslo: Universitetsforlaget
- Skei, Hans H. (2009, 14.februar). Intertekstualitet. I *Store norske leksikon*. Hentet 14.02.2018 fra <https://snl.no/intertekstualitet>
- Tønnesson, Johan L. (red) Ordliste, *Den flerstemmige sakprosaen*, (s 220 – 224) Bergen: Fagbokforlaget
- Venstre, *Ideologi*, hentet 16.01.2018 fra <https://www.venstre.no/artikkel/2009/06/01/ideologi-2/>
www.venstre.no/artikkel/2009/06/01/ideologi-2/, hentet 16.01.2018
- Aadnanes, Per M. (1988) *Frå moderne vantru til ny religiøsitet. Norsk livssynsdebatt gjennom hundre år*, Oslo: Tano

Kilder

- NOU 1995:9 *Identitet og dialog*, hentet 16.01.2018 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1995-9/id140223/>
- NOU 1995:12 *Opplæring i et flerkulturelt Norge*, hentet 16.01.2018 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1995-12/id140252/>
- NOU 2000:26 *...til et åpent liv i tro og tillit — Dåpsopplæring i Den norske kirke*, hentet 16.01.2018 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2000-26/id143250/>
- St.meld. nr. 7 (2002-2003) *Trusopplæring i ei ny tid*, hentet 16.01.2018 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-7-2002-2003-/id196490/>
- Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om trosopplæring i en ny tid. Om reform av dåpsopplæringen i Den norske kyrkje*. Innst. S. nr. 200 (2002-2003), hentet 16.01.2018 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2002-2003/inns-200203-200/>

Stortinget - Møte tirsdag den 27. mai 2003 kl. 10, hentet 16.01.2018 fra

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2002-2003/030527/1>

Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja, vedtak i Stortinget 27.03.2003, hentet 16.01.2018 fra

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=25302>

Bilde

Foto på fremsiden: *Varhaug kirke*, 2016, eget arbeid